

ƏVƏDİ MƏŞ'ƏL
ВЕЧНЫЙ ОГОНЬ

ETERNAL FIRE

المشعل الخالد

ƏVƏDİ MƏŞ'ƏL
ВЕЧНЫЙ ОГОНЬ
ETERNAL FIRE
المشعل الخالد

“QORQUD” NƏŞRİYYATI • BAKI-1999
ИЗДАТЕЛЬСТВО “ГОРГУД” • БАКУ-1999
PUBLISHING HOUSE “QORQUD” • BAKU-1999
۱۹۹۹-باکو • دارالنشر «قورقود»

İnsan həyatında ən yüksək zirvə şəhidlik zirvəsidir. Burada, bu Xiyabanda uyanlar Azərbaycan xalqının əziz övladları, əziz oğulları, qızları, ən yüksək zirvədə duranlardır. Tarix onların xidmətlərini və adını daim yaşadacaqdır.

HEYDƏR ƏLİYEV,
AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ.

В жизни человека готовность к самопожертвованию во имя Родины является самой высшей точкой отсчета. Шехиды, чьи святые могилы находятся здесь, на этой Аллее памяти, любимые дети - сыновья и дочери этой земли, стоят на этой высшей точке. История всегда будет помнить их заслуги и имена.

ГЕЙДАР АЛИЕВ,
ПРЕЗИДЕНТ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ.

The readiness to self-sacrificing in the name of Motherland is the highest point of human life. Shehids, whose sacred graves are placed on this Alley of Remembrance, the favorite children - sons and daughter of this country are always staying on the highest point. History will always remember their merits and names.

HEYDAR ALIYEV,
THE PRESIDENT
OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC.

ان اعلى القمه في حياة الانسان هي قمة الشهادة. فان المدفونين هنا في هذه المقبرة هم ابناء و بنات اعزاء للشعب الازربايجانى و قائمون في اعلى القمه. فيمجد التاريخ فضلهم و اسماءهم دائماً.

حيدر علييف،
رئيس جمهورية آذربايجان.

T A R I X
ИСТОРИЯ
HISTORY

التأريخ

Bakının dağüstü hissəsindəki
"Çəmbərkənd qəbristanlığı".
Foto, 1920-ci il.

"Чемберкэндское кладбище"
в нагорной части Баку.
Фото, 1920-й год.

Chemberekend graveyard
in the Hilly part of Baku.
Photo of 1920.

مقبرة جمبركند في المنطقة الجبلية لباكو
الصورة الفوتوغرافية لسنة ١٩٢٠

Bakının Dağüstü parkından şəhərin
panoramı.
Foto, 1934-cü il.

Панорама Баку
с Нагорного парка.
Фото, 1934-й год.

Panoramic view of Baku
from the Nagorniy Park.
Photo of 1934.

منظر المدينة من متنزه داغ اوستو (الجبلي).
الصورة الفوتوغرافية لسنة ١٩٣٤

Bakının Dağüstü parkından şəhərin
panoramı.
Foto, 1956-cı il.

Панорама Баку
с Нагорного парка.
Фото, 1956-й год.

Panoramic view of Baku
from the Nagorniy Park.
Photo of 1956.

منظر المدينة من متنزه داغ اوستو (الجبلي).
الصورة الفوتوغرافية لسنة ١٩٥٦

1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi bizim hər birimizin qəl-
bini dağlamış, Vətənin azadlığı və istiqlal naminə

özlərini fəda edənlərin xatirə günü kimi xalqın yaddaşında əbədi qalmış, tariximizin daha bir qanlı səhifəsi olmuşdur. Zaman keçdikcə ötən illərin hadisələri get-gedə bizdən uzaqda qalır. Lakin bu gün də həmin il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı küçələrinə töədilmiş qanlı faciəni, sovet qoşunlarının zirehli yumruğunun yatmış şəhərin üstünə endirildiyi o dəhşətli gecəni xatırlayarkən adamın tükələri ürpəşir. Guya öz ordumuz olan Sovet Ordusunun tö-rətdiyi vəhşilikləri düşmənin ordusu da etməzdi. Araqdan, narkotik maddələrdən, ən başlıcası isə cəzasız qalacaqlarına arxayınlıqdan başları dumanlanıb gözləri qızmış əsgərlər küçələrin gecə sükutu-nu, evlərin işıq gələn pəncərələrini, yollarda tək-tək görünən adamları, xəstə üstünə tələsən "Tə'cili yardım" maşınlarını, qaçıb canını qurtarmağa çalışanları - qarşılarna çıxan hamını və hər şeyi gülləbaran edirdilər. Ordu Kremlin əmrini - işğal edilmiş şəhərdə fəvqə'l'adə amansızlıqla dəhşət oyatmaq, Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatını qan içində boğmaq əmrini yerinə yetirirdi. Can verməkdə olan imperiya müstəmləkə rejimini silah gücünə saxlamağa çalışırdı. Lakin bu, əbəs idi. Tarixin təkərini geri döndərməyə hə-lə heç kəs nail ola bilməyib.

Bakıdakı Qanlı Yanvar hadisələrindən bir ildən bir qədər sonra dünyanın ən qüdrətli imperiyası dağıldı, onun birinci və sonuncu prezidenti xalqımızın yaddaşında həmişə qanlı cəllad kimi qalacaq-dır; onun qəddar iradəsi ilə bir gecədə onlarla dinc sakin güllələn-miş, tanklar və zirehli maşınlar altında xıncımlanmış, məhv edil-mişdi. Qazax, gürcü, litov xalqları və başqa xalqlar da o cəlladı daim nifrətlə yad edəcəklər, onların da imperiya əleyhinə çıxışları

həmin adamın əmri ilə ağılasığmaz amansızlıqla yatırılmışdı.

Lakin biz öz faciəmizi həmişə daha artıq ürək ağrısı ilə xatırlayacağıq, çünki başqa heç bir yerdə rəhbərlər öz xalqlarına xəyanət etməmişdilər. O dəhşətli gecədə birçə pəncərəsindən də işıq gəlməyən MK binası qarşısında minlərlə insan dayanmışdı. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi bütün tərkibi ilə işğalçıların tərəfinə keçdi. Bu, satqınlıq deyilsə, qurbanları Azərbaycan vətəndaşları olan həmin cinayətə başqa nə ad vermək olar?

Heydər Əliyev Bakı faciəsini ölkə rəhbərliyinin Azərbaycan xalqı qarşısında cinayəti adlandırmışdır. Həmin günlərdə, gözdən salınmış, bütün səlahiyyətlərdən məhrum edilmiş olmasına, qürbət-də DTK-nın nəzarəti altında yaşamasına baxmayaraq, O, hələsənin ertəsi günü Moskvada Azərbaycan Nümayəndəliyinin binası önünə toplaşanlar qarşısında çıxışında SSRİ rəhbərliyinin cinayətkar əməllərini lə'nətlədi. Şübhəsiz ki, bunun üçün respublikanın o zamankı rəhbərliyində olmayan mərdlik və cəsarət tələb olunurdu!

Faciəli gecənin səhəri günü Bakıda matəm mitingləri keçirildi: bəkililər həlak olanlara yas saxlayırdılar, evlərin pəncərələrinə matəm rəmzi olan qara bayraqlar sancılmışdı. Şəhərin ən görkəmli yerində, mənzərəli Dağüstü parkda kişilər qanlı faciənin qurbanlarına qəbirlər qazırdılar. Bura bir vaxtlar qəbristanlıq olmuş, 1918-ci ilin martında erməni millətçilərinin qətlə yetirdikləri minlərlə azərbaycanlı burada dəfn edilmişdi. Sonralar onların qəbirlərini ört-basdır etmiş, adlarını unudurmuş, qəbristanlığın yerində isə Mədəniyyət və istirahət parkı salmış, burada düşmənin ordusunun başında durub Azərbaycanı - Şərqdə ilk demokratik respublikanı işğal etmiş adama abidə ucaltmışdılar. Xalqın ziyarətگاهی - əcdadlarımızın məzarları, tariximizin ən faciəli günlərinin xatirəsi, düşmənlərimizin qanlı cinayətlərinin şahidi - beləcə məhv edilmişdi. Yalnız 72 il sonra, artıq başqa faciə ilə bağlı olaraq, köhnə qəbir yerlərində çürümüş cəsədlərə rast gələndə bunlar yenidən yada düşdü...

Biz 30 minədək azərbaycanlının həyatına son qoymuş 18-ci ilin dəhşətli mart hadisələrini keçmiş İttifaq xalqlarının beynəlmiləl dostluğu naminə unutmağı üstün tutmuşduq. Sonradan aydın oldu ki, bu dostluq sözdə imiş; ermənilər dostluqda heç vaxt səmimi olmamış, həmişə daha ağır zərbə vurmağa fürsət güdmüşlər. Bunun bizə necə baha başa gəldiyi indi artıq hamıya mə'lumdur - birçə gecədə onlarla parça-tikə edilmiş meyit və yüzlərlə yaralı.

Həlak olanların mərmər lövhələrlə haşiyələnmiş məzarları Azərbaycanın azadlığı uğrunda mübarizlərə əbədi abidə olmaqla Sovet dövrü kommunist liderlərinin qəddarlığını, yalançılığını, məkrliliyini bizə xatırladır. Lakin Yanvar faciəsinə siyasi qiymət yalnız Heydər Əliyevin respublika rəhbərliyinə qayıdıandan sonra verildi. Respublika Prezidentinin dediyi kimi: "...Sovet İttifaqının və Azərbaycanın kommunist rejiminin o vaxtkı rəhbərliyi Azərbaycan xalqına qarşı təcavüzü əlbir olub törətmişlər, bu mənim qəti fikrimdir!"

Şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi işləri də onun təşəbbüsü və bilavasitə iştirakı ilə davam etdirildi. Heykəltəraş Ömər Eldarov, və marlar Elbay Qasımozadə, Akif Abdullayev və Nazim Vəliyev abidənin layihəsi üzərində 1990-cı ildən işləsələr də, respublikadakı siyasi sabitsizlik, silahlı toqquşmalar, hakimiyyət uğrunda mübarizə və hakim dairələrin 20 Yanvar hadisəsinin özünü lazımınca qiymətləndirməmələri başlanmış işin davam etdirilməsinə imkan vermirdi.

Yalnız Heydər Əliyevin respublika rəhbərliyinə qayıtmasından sonra Xatirə kompleksinin layihəsi üzərində iş məqsədyönlü karakter aldı və Prezidentin daimi nəzarətində oldu. 1998-ci il aprelin 18-də isə Respublika Prezidenti layihəçilərlə birlikdə Şəhidlər Xiyabanında olarkən Xiyabanın genişləndirilməsi və yaranacaq meydana abidə qoyulması təklifini irəli sürdü, dedi ki, həmin abidə sadəcə, eyni zamanda da əzəmətli olmalı, Azərbaycan me'marlığı ən'

nələrinə və xalqın mentalitetinə uyğun gəlməlidir.

Prezidentin tapşırığı üzrə layihə doqquz gün ərzində hazır oldu. İnşaatçılar me'marların niyyətini cəmi 48 günə daşda təcəssüm etdirdilər. Beləliklə, Prezidentin iradəsi və əzmi, layihəçilərin və inşaatçıların əməyi ilə bu möhtəşəm abidə - şüşə günbəzli Mavzoley meydana gəldi. O, sanki göylərə üz tutub, kainatla, bu naqis dünyanı yaratmış Ulu Tanrı ilə həsb-hal edir. Bu, xürafatdırımı? Yox. Bu, iki aləmin qarşılıqlı əlaqəsinə: insanın hüzn və kədərinin əbədiyyətlə, kosmik sonsuzluqla bağlılığını əks etdirir; köksünə oğul dağı çəkilmiş ananın intəhasız kədərini, güllələnmiş, yerlə-yeksan edilmiş Xocalı şəhərinin ağrılarını, Ermənistandan qovulmuş 200 mindən artıq yurddaşımızın iztirablarını, 1948 - 1953-cü illərdə deportasiyaya məruz qalmış 100 min azərbaycanlının dərdini-həsrətini, 1918-ci ildə diri-diri doğranmış Zəngəzur əhalisinin, erməni başkəşənləri tərəfindən dağıdılıb yandırılmış, əhalisi vəhşicəsinə qırılmış Şamaxı və Quba şəhərlərinin iniltilərini yalnız o səmavi sonsuzluq ehtiva edə bilər.

İkinci minilliyin sonunda Bakının ən yüksək nöqtəsində yaradılmış bu Mavzoley 37-nin repressiya qurbanlarının ağrılarını da, otuzuncu illərdə məhv edilmiş ziyalılarımızın xatirəsini də özündə təcəssüm etdirir; Azərbaycanın bədxahlarının əli ilə öldürülmüş bütün həmvətənlərimizin - milliyyətindən asılı olmayaraq onların hamısının xatirəsinə əbədiləşdirir. Onlar hamısı bu torpağın övladlarıdır: Azərbaycanın görkəmli şair-filosofu Hüseyn Cavid də, üsyana qalxmış xalqın öndəri Səttarxan da, 1804-cü ildə oğlu və 1500 təbəəsi ilə birgə həlak olmuş Gəncə xanı Cavad xan da, 1806-cı ilin 2 iyun gecəsində rus əsgərləri tərəfindən ailəsi və yaxın adamları ilə birlikdə öldürülmüş Qarabağ xanlığının hökmdarı İbrahim xan da, 1820-ci ildən 1920-ci ilədək Qafqazdan Türkiyəyə zorla qovulmuş iki milyondan çox müsəlman da.

Hələk olmuşların və qovulub didərgin salınmışların xatirəsinə də-

rin ehtiram əlaməti olaraq səkkizüzlü Mavzoleydə Əbədi məş'əl yanır, o məş'əl bizləri, indiki gündə yaşayanları, xalqımızın mə'ruz qaldığı keçmiş faciələri yadda saxlamağa, unutmamağa çağırır. Gecə düşəndə isə burada, şəhərin başı üstündə səkkizguşəli ulduz yanır: o, özünün çoxəsrlik tarixində dəhşətli sarsıntılarla üzləşsə də, dözüb dayanmış, öz milli mənliliyini və dövlətçiliyini qoruyub saxlaya bilmiş bir xalqın əbədiyyətinin rəmzidir. Ölkənin bütövlüyünə nail olmaq əzmini canında-qanında yaşadan xalqımızın ümid ulduzu yatmış şəhər üzərində bütün gecəni şö'lə saçır.

Трагедия 20 января 1990 года пронзила сердце каждого из нас, навечно осталась в памяти народа днем поминования павших за свободу и независимость Родины, стала еще одной кровавой страницей нашей истории. Однако, неумолимый бег времени все дальше отодвигает нас от событий минувших лет. Но и сегодня невозможно без содрогания вспоминать разыгравшуюся в ночь с 19 на 20 января кровавую трагедию на улицах Баку, когда бронированный кулак советских войск обрушился на спящий город. Даже вражеская армия действовала бы с меньшей жестокостью, чем это делала вроде бы своя, советская. Солдаты, опьяненные водкой, наркотиками и безнаказанностью, расстреливали покой ночных улиц, светящиеся окна домов, редких прохожих, спешившие к больным машины "Скорой помощи", спасавшихся бегством людей. Армия выполняла приказ Кремля - чрезмерной жестокостью посеять ужас в оккупированном городе, потопить в крови национально-освободительное движение в Азербайджане. Агонизирующая империя огнем и мечом пыталась сохранить колониальный режим. Тщетно. Колесо истории еще никому не удавалось повернуть вспять.

Спустя год с небольшим после кровавых январских событий в Баку распалась самая могущественная империя в мире, ее первый и последний президент навсегда останется в памяти народа кровавым палачом, по злой воле которого в одну ночь были расстреляны, раздавлены, уничтожены десятки мирных жителей. Недобрая память о нем останется и у казахского, грузинского, литовского и др. народов, антиимперские выступления которых с неимоверной жестокостью подавлялись по приказу этого человека.

Только о своей трагедии мы будем вспоминать с большим сожалением, ибо больше нигде руководители не предавали свой народ. Тысячи людей в ту страшную ночь стояли перед зданием ЦК, в котором ни одно окно не светилось. Центральный Коми-

тет Коммунистической партии Азербайджана в полном составе перешел на сторону оккупантов. Если это не предательство, то каким же словом следует назвать преступление, жертвами которого стали граждане Азербайджана?

Преступлением руководства страны перед азербайджанским народом назвал бакинскую трагедию Гейдар Алиев. Опальный в те дни политический деятель, лишенный всех полномочий, живущий на чужбине под надзором КГБ, он тем не менее уже на следующий день в своем выступлении перед собравшимися у представительства Азербайджана в Москве выставил преступные действия руководства СССР. Согласитесь, на это требовалось большое мужество, которого не хватило тогдашнему руководству республики.

Наутро после ночной трагедии в Баку проходили траурные митинги: бакинцы скорбили по погибшим, с окон домов свешивались черные флаги - символы траура и скорби. А на самом видном месте города, в живописном Нагорном парке, мужчины рыли могилы жертвам кровавой трагедии. Здесь когда-то было кладбище, где в марте 1918 года были захоронены тысячи азербайджанцев, погибших от рук армянских националистов. Их могилы потом сравняли с землей, их имена предали забвению, а на месте кладбища устроили Парк культуры и отдыха, установили памятник тому, кто во главе вражеской армии оккупировал Азербайджан, первую на Востоке демократическую республику. Так была уничтожена святыня народа - могилы предков, память о самых трагичных днях нашей истории, свидетельство о кровавых преступлениях наших врагов. И только спустя 72 года, уже в связи с другой трагедией, вспомнили о них, наткнувшись на истлевшие кости...

Мы предпочли предать забвению страшные мартовские события 1918-го года, унесшие жизни около 30 тысяч азербайджанцев, во имя интернациональной дружбы народов бывшего Союза. Как оказалось, мнимой дружбы - армяне никогда не были искренни в дружбе и только ждали случая, чтобы больше удари-

ть. Чем это обернулось для нас, теперь уже всем известно - десятилетия истерзанных трупов и сотни раненых в одну ночь.

Могилы погибших, обрамленные в мрамор, ставшие вечным памятником борцам за свободу Азербайджана, напоминают нам о жестокости, лживости, коварстве коммунистических лидеров советской поры. Но лишь после возвращения к руководству республикой Гейдара Алиева была дана политическая оценка январской трагедии. Как сказал Президент республики: "...тогдашнее руководство коммунистического режима Советского Союза и Азербайджана сообща совершили агрессию против азербайджанского народа, это мое категорическое мнение!"

По его же инициативе и непосредственному участию были продолжены работы по увековечиванию памяти шехидов. И хотя скульптор Омар Эльдаров, архитекторы Эльбай Касим-заде, Акиф Абдуллаев и Назим Велиев работали над проектом памятника с 1990 года, однако политическая нестабильность в республике, вооруженные столкновения, борьба за власть и историческая недооценка правящими кругами самого события, происшедшего 20-го января, не давали возможности завершить начатую работу. И только после возвращения Гейдара Алиева к руководству республикой работа над проектом Мемориального комплекса приняла целенаправленный характер и находилась под постоянным контролем Президента. А 18 апреля 1998 года, будучи вместе с проектировщиками на Аллее захоронения шехидов, Президент республики предложил расширить Аллею и на образовавшейся площади установить памятник, который, как он сказал, должен быть простым и вместе с тем величественным, отвечающим архитектурным традициям Азербайджана и менталитету народа.

По заданию Президента проект был выполнен за девять дней. Строители воплотили замысел архитекторов в камне всего за 48 суток. Так, совместно волей и решимостью Президента и трудом проектировщиков и строителей возник этот величественный Мавзолей, который венчает стеклянный купол. Он как бы

открыт небу, общается со вселенной, Всевышним, создавшим этот не самый совершенный мир. Мистика? Нет. Скорее взаимосвязь двух миров: человеческой скорби с вечностью, космической бесконечностью, которая только и способна вместить беспредельное горе матери, потерявшей сына, боль расстрелянного, стертого с лица земли города Ходжалы, страдания изгнанных из Армении более двухсот тысяч наших соотечественников, обиду 100 тысяч депортированных в 1948-1953 годах азербайджанцев, стон вырезанного в 1918 году населения Зангезура, разрушенных, сожженных городов Шемахи и Кубы, население которых было истреблено армянскими головорезами.

Этот Мавзолей, появившийся на самой высокой точке Баку в конце второго тысячелетия, вместил в себя и боль репрессированных в 37-ом, и память об уничтоженной в тридцатые годы интеллигенции, увековечив память всех погибших от рук недругов Азербайджана, независимо от их национальности. Все они дети этой земли: и выдающийся поэт-философ азербайджанской земли Гусейн Джавид, и предводитель восставшего народа Саттархан, и хан Гянджинского ханства Джавад хан, погибший вместе с сыном и 1500 подданными в 1804, и хан Карабахского ханства Ибрагим хан, убитый вместе с семьей и приближенными ночью 2 июня 1806 года русскими солдатами, и те, более двух миллионов мусульман, которые были насильственно изгнаны из Кавказа в Турцию с 1820 по 1920 годы.

В память погибших и изгнанных горит Вечный огонь в восьмигранном Мавзолее, призывая всех нас, ныне живущих, помнить о трагических событиях прошлого, которые пришлось пережить нашему народу. А когда наступает ночь, над городом зажигается восьмигранная звезда, символизирующая вечность народа, сумевшего пережить страшные потрясения в своей многовековой истории и сохранить свое достоинство и государственность. Всю ночь над спящим городом светится звезда надежды на возрождение целостности страны.

The tragedy of January 20, 1990, pierced everybody's heart, forever remained in the people's mind as a day of remembrance of those who died for the freedom and independence of our Motherland. But it also became another bloody page of our history. However, the implacable stream of time moves us further and further from events of those years. But even today we can't remember without shudder the bloody tragedy which broke at that night from 19-th to 20-th January on Baku streets, when the mailed fist of Soviet troops came down on the sleeping city. Even an enemy army would act with less brutality than the so-called "our" army, the soviet one. Intoxicated by vodka, drugs, and impunity, the soldiers shot up the peace in Baku streets, shot on the lightening windows, rare people walking down the streets, ambulance cars which were hurrying to help those who are sick or wounded, as well as those who were trying to escape. The Army was executing Kremlin's order - to inspire the occupied city with horror, to sink the national-independence movement of Azerbaijan in blood, with a help of extreme brutality. The agonizing empire tried to keep it's colonial regime by power of sword and fire. But their efforts were vain. Nobody could ever turn the wheel of history back. A year after the bloody January tragedy in Baku, the world's most powerful empire collapsed, it's first and the last president forever remained in the mind of people as a bloody butcher, under who's evil will tens of peaceful residents were shot, over-whelmed, annihilated. A bad memory of him will also remain in minds of Kazakhs, Georgians, Lituanians and other people who's anti-empire movements were also being brutally repressed under orders from this man.

But our tragedy will be remembered with even more regrets by us, because the leaders of other Soviet republics did not betray their people. Thousands of people were standing in front of the building of Central Committee, which did not have any lightening window. The Central Committee of Azerbaijan Republic fully went over to

the occupants. If this is not a betrayal, how can we call then the crime which made Azeri people it's sacrifices?

Heydar Aliyev named the Baku tragedy as a crime committed by the leadership of the Republic against it's own people. Being in disgrace at those years, devoid of all his authority, and leaving in the alien land under a surveillance of KGB, he none the less appeared with speech before the people gathered in front of the Azeri Representation in Moscow just the next day after the tragedy and hold up to shame the criminal actions of Soviet Government.

The morning after the night tragedy in Baku was full of funeral mass-meetings: Baku people were grieving over victims, black flags - symbols of mourning and grief were hanging down from the windows. And men were digging graves for victims of the bloody tragedy in the best-viewed place of city - the picturesque Hilly Park. Once it was a graveyard, where thousands of Azeries killed by armenian nationalists were buried in March of 1918. Their graves were then annihilated, their names were forgotten, and the graveyard was rebuilt into an Entertainment Park, and the monument for a person who led the enemy army occupying Azerbaijan, the first Democratic Republic on the East, was built there. So far they eliminated a sacred place - graves of forbears, memory of the most tragic days of our history, witnessing about bloody crimes of our enemies. And only after 72 years, in connection with other tragedy, people remembered them, while stumbling upon decayed bones.

We preferred to forget terrible march of 1918 when almost 30 thousand Azeries were killed in the name of "International friendship" of Soviet ethnic nations. As it was seen after - it was really a so-called friendship as Armenians were never sincere in friendship and were waiting for a chance to hit us more painfully. How did it turn for us is known to everybody now - tens of mutilated corpses and hundreds of wounded in one night.

Graves of victims, framed in marble, becoming an eternal monument for those who struggled for the freedom of Azerbaijan, remind us about brutality, falsity and craftiness of communist

leaders of Soviet epoch. But the political evaluation of the January tragedy was given only after Heydar Aliyev returned to power in Azerbaijan. As the President of Azerbaijan said: "the then leadership of the communist regime of the Soviet Union and Azerbaijan together carried out an aggression against Azeri people, this is my categorical opinion!"

The works on immortalizing of the memory of Shehids Martyrs were continued on his initiative and with his participation. And although sculptor Omar Eldarov, architects Elbay Kasim-zade, Akif Abdullayev and Nazim Veliyev were working on project since 1990, however the political instability in the Republic, armed conflicts, fight for power and historical underestimation of the 20-th January tragedy by the Leadership, did not let them to finish the work. And only after return of Heydar Aliyev into power the work on project of the memorial took a new shape and was under a permanent control of Prezident. And on April 18, 1998, being together with project developers on the Alley of Shehids, President suggested to expand the Alley and to install a monument on the free space. This monument, which as he said should be as simple as majestic, meeting architectural traditions of Azerbaijan and mentality of nation.

Following instructions of President the project was implemented in nine days. Builders incarnated ideas of architects in stone just in 48 days. So, together with will and resoluteness of President and labor of project developers and builders this majestic mausoleum with glass cupola became a reality. It seems to be open towards heaven, to be contacting with universe, with Lord, who created this world. Is that a mystique? No. It's more like a interconnection between two universes: the human sorrow with eternity, cosmic infinity, endlessness, which is only to be able to contain the infinite grief of mother who lost her son, pain of Hojali city, wiped off the face of the earth, sufferings of more than two hundred thousands of our counterparts expelled from Armenia, insult of 100 thousand of Azeries deported in 1948-1953, moan of population of Zangezur assaulted in 1918, destroyed and burned cities of Shemakha and

Kuba, who's population was exterminated by armenian cutthroats.

This mausoleum, that appeared on the highest point of Baku in the end of second millennium, also contained in it the pain of executed in 1937, and the memory of intelligent people in thirties, immortalizing the memory of all who were killed by enemies of Azerbaijan, without counting on their ethnic nationality. All they are children of this land: outstanding poet-thinker Huseyn Javid, and leader of risen people Sattarkhan, and Khan of Karabag Khan state Ibragim Khan, killed together with family and retinues by Russian soldiers in the night of June 2, 1806, and Khan of Ganja Khan state Javad Khan, died together with his son and 1500 retinues in 1804, and those, more than two millions of Moslems who were forced to leave Caucasus to Turkey from 1820 till 1920. In remembrance of those dead and expelled, there is an Eternal fire in octahedral mausoleum, calling all of us who lives now, to remember about tragic events of the Past, which were endured by our people. And when the night falls the octahedral star lightens over the city, symbolizing eternity of people who could live through terrible shocks in it's ages old history and kept it's merit and Sate system. All over the night the star of hope in restoration of country's integrity is lightening over the sleeping city..

خلال تلك الليلة قُتل عشرات من السكان الأيمنين رمياً بالرصاص
ودهبوا وهلكوا. سوف تبقى الذكرى السيئة للشعوب
القفازاخي والجرجي والتتواني والآخرين عن هذا الرئيس. لأن نضال
هذه الشعوب ضد الامبراطورية فَمِخ بقساوة بعيدة الاحتمال بالمر
هذا الشخص.

اننا سنذكر مأساتنا بأكثر اسف فقط لان لم نشاهد خيانة
القادة تجاه شعبهم إلا في بلدنا. في تلك الليلة للخيفة وقف آلاف من
الناس امام بناية اللجنة المركزية، اما نوافذها فكانت مظلمة.
فرت الهيئة التامة لاجراء اللجنة المركزية للحزب الشيوعي
الأذربايجاني الى المحتلين. أليس هذا خيانة؟ لولا، فكيف يمكن
تسمية هذه الجريمة التي اصبح مواطنو أذربايجان ضحايا لها؟
قد سُمي حيدر علييف مأساة باكو بجريمة قادة البلد
امام الشعب الأذربايجاني. إنه كرجل سياسي منقوم عليه في
تلك الايام ومجرد من صالحياته ومقيم في الغربية تحت اشراف
لجنة امن الدولة وسمر الاعمال الاجرامية لقيادة الاتحاد السوفييتي
في كلمته في اليوم التالي امام المجتمعين عند مفوضية جمهورية
أذربايجان في موسكو. في الحقيقة تتطلب تلك الشجاعة الكبيرة
التي لم تملكها قيادة الجمهورية لذلك الوقت.

في صباح اليوم التالي لمأساة الليلة المذكورة جرت مظاهرات
الحداد في باكو: حزن البالويون على المقتولين ومن
نوافذ الابنية انزلت الاعلام السوداء تمثل الحداد والشجن
في المكان البارز للمدينة - متنزه داغ أوستو (الجبلي) الرائع

ثقيبت مأساة الليلة العشرين لشهر كانون الثاني لسنة 1990م
قلب كلنا فبقيت الى الابد في ذكرى الشعب كيوم ذكرى الشهداء
من اجل التحرر والاستقلال الوطني وشكلت صفحة دموية أخرى
لتاريخنا. لكن مرور الزمن العديم الشفقة يبعدنا عن احداث
السنوات المنصرمة زنياً. فلا يمكن تذكّر المأساة الدامية
الجارية في الليلة العشرين لكانون الثاني في شوارع مدينة
باكو بدون الارتعاد. وذلك في ليلة انقضت فيها قضية
الجنود السوفيتية على المدينة النائمة. وان كان هذا من
قبل الجيش العدواني لفعل باقل قساوة مما فعله جيش السوفييتي
فاطلق الجنود السكاري بفودكا وللخدرات وبعد المعاقبة،
النار على هدوء الشوارع الليلية ونوافذ البيوت المنورة والمارة
القليلين وسيارات الاسعاف العاجلة لنجدة المرضى والاشخاص
الهاربين لغرض الانقاذ. هكذا نقد الجيش أمر كل من المستهدف
الى ارتكاب الرعب بأشد القساوة في المدينة المحتلة وانفراق حركة
التحرر الوطني في أذربيجان في الدم. فكانت الامبراطورية
النازعة تحاول حفظ النظام الاستعماري بالحديد والنار. انها
محاولة باطلة! لم يقدر اى شخص الرجوع القهقري لعجلة التاريخ.
بعد أكثر من سنة بعد احداث كانون الثاني الدموية
في باكو سقطت الامبراطورية الجبارة فيبقى رئيسها الأول
والاخير في ذكرى الشعب كجلاد دام الى الابد. بارادته السيئة

فهذا رأي القطعي! "

وبمبادرة حيدر عليف وبمشاركته المباشرة استمرت الاعمال في تخليد ذكرى الشهداء . مع ان النحات عمر الداروف والعماريين البك قاسم زاده وعاكف عبد الله بييف وناظر ولي بييف اخذوا بتنفيذ مشروع التمثال ابتداءً من سنة ١٩٩٠ . ولكن عدم وجود الاستقرار السياسي في الجمهورية والاشتباكات المسلحة والصراع من اجل السلطة وعدم التقدير التاريخي للاحداث الجارية في الليلة العشرين من كانون الثاني من قبل الدوائر الحاكمة ما اذت الامكانية لاتمام المشروع .

بعد عودة حيدر عليف الى قيادة الجمهورية اتخذ العمل في تشييد المجموعة التذكارية السبيل الوجهة وكان تحت الاشراف الدائم لرئيس الجمهورية . في يوم ١٨ السنة ١٩٩٨ اثناء زيارته لمقبرة الشهداء مع المصممين اقترح رئيس الجمهورية بتوسيع الممر ونصب التمثال في الميدان المتكون . فاشار الرئيس الى انه يجب ان يكون هذا التمثال بسيطاً والى جانب هذا فخماً ويوافق التقاليد المعمارية لآذربايجان وطباع الشعب الآذربايجاني .

تم تنفيذ المشروع خلال ٩ أيام وذلك بتوجيه رئيس الجمهورية . فحقق البناء نية العماريين على الحجر خلال ٤١ يوماً . هكذا بإرادة وعزم الرئيس وعمل المصممين والمهندسين العماريين المشترك نشأ هذا الضريح العظيم الذي تكمله القبة الزجاجية . كانه مفتوح للسماء وبعاشره العالم وتعالى خالق هذه الدنيا الغير الكاملة في احسن الصورة . هل هذا خرافة ؟ لا ، على الأرجح ، هذا علاقة متبادلة العالمين : علاقة الشجن البشري

- حفر الرجال القبور لضحايا المأساة الدموية . هنا كانت مقبرة فيما مضى وفي ايار لسنة ١٩١٨ دفن فيها آلاف من الآذربايجانيين الذين قتلوا من قبل القوميين الارمن الرجعيين . ثم حطمت هذه القبور ونسيت أسماء اصحابها وفي مكان المقبرة بنيت متنزه الثقافة والراحة ونصب التمثال لمن ترأس الجيش العدواني الذي احتل آذربايجان - اول الجمهورية الديمقراطية في الشرق . هكذا تهدمت مقدمات الشعب - قبور الاحداد والذكرى عن ابرز الايام المأسوية لتاريخنا والشهادة عن الجرائم الدموية لعدواننا . بعد ٧٢ سنة ذكرها الناس بمناسبة مأساة اخرى فقط عندما حضروا القبور وعثروا على العظام للترابدة . اننا فضلنا ان ننسى الاحداث الرهيبة لآبار سنة ١٩١٨ التي اذت الى قتل ٣٠ ألفاً من الآذربايجانيين وذلك من اجل الصداقة الامة بين شعوب الاتحاد السوفيتي السابق . كما ظهر ان الارمن لم يكونوا مخلصين في الصداقة الخيالية وتعينوا الفرصة لاشد الضربة . فالآن استحال أمرنا معروف للجميع : عشرات من الجثث المجرحه ومئات من الجرحوحين خلال ليلة واحدة . تذكرنا قبور الشهداء في الاطار من الرخام التي اصبحت تمثالاً خالداً للمناضلين من اجل تحرير آذربايجان قساوة وخداع ومكر القادة الشيوعيين في العهد السوفيتي . بعد عودة حيدر عليف الى قيادة الجمهورية تم لتقدير السياسي لمأساة كانون الثاني فقط . كما قال رئيس الجمهورية : " ... قد اعتدت القيادة السابقة للنظام الشيوعي للاتحاد السوفيتي وآذربايجان ضد الشعب الآذربايجاني

مع الابدية والالنهائية الكونية القابلة لاستيعاب الحزن الغير المتناهي
 للام التي فقدت ابنها والتم الشخص المقتول ريباً بالراسخ والمدينة
 نحو جالى المحوّة من وجه الارض واوجاع منائى الف مواطننا مطرود
 من ازمينية وضيم اكثر من مئة الف اذربايجانى مبعث من بيوتهم
 خلال سنوات ١٩٤٨ - ١٩٥٣ وأنين المذبوحين من زينكزور في عام ١٩١٨
 وسكان مدينتى شاماخى وقوبا المدمرتين المحروقتين فايد سكانها
 من قبل السفاكين الارمن .

استوعب هذا الضريح المتكون في نهاية القرن العشرين في أعلى
 مكان لمدينة باكو، ألم المضطهدين في سنة ١٩٣٧ وذكرى المثقين
 والمفكرين المقتولين في الثلاثينات ايضاً فخلد ذكرى كافة المقتولين
 من قبل المعتدين غير متعلق بقومياتهم. انهم كلهم ابناء هذه الارض
 بما فيها حسين جاود - الشاعر والفكر النابغ للارض الاذربيجانية
 وستارخان - قائد الشعب الشائر وجواد خان - خان ولاية كنجه
 المقتول مع ابنه و ١٥٠٠ نفر تابعين له في سنة ١٨٠٦ و ابراهيم خان - خان
 ولاية قاراياغ المقتول مع أسرته واقربائه من قتل الجنود الروسيين
 في اللبلة الثانية من شهر تموز لسنة ١٨٠٤ واكثر من مليونى مسلم
 مطرود بالقوة من قوقاز الى تركيا من سنة ١٨٢٠ الى سنة ١٩٢٠ .
 تشعل النار الخالدة في الضريح الثماني السطوح داعياً جميعنا
 لنذكر عن الاحداث المأسوية للماضى التي تحملها شعبنا .
 فمع قدوم المساء يتور النجم الثماني السطوح يرمز ابدية الشعب
 الذى قد استطاع تحمّل الرجات العنيفة في تاريخه القديم
 العهد والحفظ على عزته وكرامته ونظامه للدولة .
 طوال اللبالي يندبر على المدينة تصم الامم لنهضة توحد البلد .

QANLI YANVAR KROVAVYY JANVAR BLOODY JANUARY

كانون الثانى الدموى

**1990-cı il 20 Yanvar faciəsi ilə əlaqədar
Azərbaycanın Moskvadakı Daimi Nümayəndəliyində
keçirilmiş yığıncaqda Heydər Əliyevin nitqi**

Əziz həmvətənlərim, xanımlar və cənablar!

Bildiyiniz kimi, uzun illər Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifələrində işləmiş, Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü olmuşam. Geniş infarkt keçirmişəm. Xəstəliyimlə əlaqədar iki ildən artıqdır ki, pensiyadayam. Azərbaycanı tərk etdiyim 1982-ci ilin dekabrından keçən müddətdə bu gün ilk dəfədir ki, Azərbaycan SSR-in Moskvadakı Daimi Nümayəndəliyinin astanasına qədəm qoyuram. Mən baş vermiş hadisələr haqqında dünən xəbər tutmuşam və təbiidir ki, bu hadisəyə laqeyd qala bilməzdim. Buraya ən əvvəl ona görə gəlmişəm ki, Azərbaycanın Moskvada kiçik parçası olan Daimi Nümayəndəliyində, böyük itkilərə səbəb olmuş faciə ilə bağlı bütün Azərbaycan xalqına başsağlığı verim. İkinci tərəfdən, bu məsələyə öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəsi Söhrab İbrahimovdan xahiş edirəm ki, mənim sözlərimi, kədərimi, başsağlığımı Azərbaycan xalqına çatdırsın. Hazırda başqa imkanım olmadığı üçün təəssüf hissi keçirirəm.

Azərbaycanda baş vermiş hadisələrə gəlincə, mən onları hüquq, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə e'lan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə zidd hesab edirəm. Azərbaycanda yaranmış mürəkkəb vəziyyətin bir sıra səbəbləri vardır. Vaxtımızın məhdudluğundan bu məsələlərin üzərində ətraflı dayanmaq istəmirəm.

Artıq iki ildir ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında millətlər arası münaqişə gedir. Həmin münaqişəni Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələr törətmişdir. Azərbaycan və Ermənistan, eləcə də, ölkənin ali partiya siyasi rəhbərliyində bu məsələni tənzimləmək, daxili müharibəyə, millətlərarası münaqişəyə son qoymaq və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir adamın ümumi federativ ittifaq olan SSRİ-də azad yaşamasına şərait yaratmaq üçün iki illik müddət kifayət idi.

Hesab edirəm ki, ötən iki ildə bu istiqamətdə lazımı səviyyədə iş aparılmamışdır. Dağlıq Qarabağ hadisələrinin ilkin mərhələsində ölkənin ali partiya rəhbərliyi tərəfindən vaxtında zəruri tədbirlər görülsə idi, gərginlik indiki həddə çatmaz, tərəflər itkilərə məruz qalmaz, başlıcası isə 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə çoxlu insan qırğını ilə nəticələnən hərbi müdaxilə üçün də zərur yaranmazdı.

Bunlar üçün ilk növbədə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin artıq sabiq birinci katibi Vəzirov müqəssirdir. Bu yüksək vəzifədə olduğu müddətdə o, Azərbaycandakı vəziyyəti sabitləşdirmək üçün heç nə etməmişdir. Əksinə, özünün səhv addımları, yaramaz iş üslubu, yanlış siyasi manevrləri ilə xalqla öz arasında uçurum yaratmışdır. Xalq isə hiddətlənmişdir. Elə buna görə də Bakıda və Azərbaycanın digər şəhər və rayonlarında aylarla davam edən mitinqlərdə dəfələrlə Azərbaycanın partiya rəhbərliyinin istə'fası tələbi irəli sürülmüşdür. Söhbət əslində, Vəzirovun istə'fasından gedirdi. Bəs bu məsələ indiyə kimi niyə həll olunmamışdır? Yalnız dünən, Bakı şəhərinə ordu yeridildikdən, qırğın və dağıntılar baş verdikdən sonra Vəzirov Azərbaycandan əslində qaçmışdır. Bu, böyük səhvdir. Ən böyük səhv isə sözsüz ki, qeyri-ciddi, bu yüksək vəzifəyə əsla yaramayan adamın bir vaxt Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə birinci katib tə'yin edilməsi idi. Ancaq, iş təkəcə bununla bitmir.

İndi yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə baş vermiş və bu gün də davam edən faciənin üstündə dayanmaq istəyirəm. Hesab edirəm

ki, Azərbaycandakı vəziyyəti öz axarına salmaq, siyasi həyatdakı qeyri-sabitliyi nizamlamaq üçün kifayət qədər imkan olmuşdur. Təəssüf ki, Azərbaycan rəhbərliyi, həmçinin ölkənin ali siyasi rəhbərliyi bu imkanlardan istifadə edə bilməmişdir. Sərhədlərə edilən təcavüzü vaxtında aradan qaldırmaq mümkün idi. Axı üç ay əvvəl sərhəd zolağı ilə bağlı camaat öz tələblərini irəli sürmüşdü. Fəqət heç kəs onlarla görüşmək, izahat işi aparmaq və lazımı ölçü götürmək istəməmişdir.

Təkrar edirəm: camaatı sakitləşdirmək üçün də imkanlar tükənməmişdi. İki-üç ay əvvəl Azərbaycan partiya rəhbərliyinin möhkəmləndirilməsi məsələsi həll edilə idi, vəziyyət gərginləşməz, ordu yeridilməsinə zərurət yaranmazdı. Bütün vəziyyətlərdə hesab edirəm ki, məsələni siyasi cəhətdən tənzimləmək, xalqa mükəlliməyə girmək üçün əlverişli imkanlar olmuşdur. Lakin onlardan səmərəli istifadə edilməmişdir. Nəhayət, 19-dan 20-nə keçən gecə sovet ordusunun, SSRİ DİN-in böyük kontingenti Bakı şəhərinə yeridilmişdir. Nəticəsi isə göz qabağındadır. Bunun törətdiyi faciələr hamımıza mə'lumdur.

Bələ qərar qəbul etmiş adamların hərəkətini siyasi qəbahət sayıram. Bəli, kobud siyasi səhv buraxılmışdır. Onlar sadəcə olaraq, respublikadakı əsl vəziyyəti qiymətləndirə bilməmiş, Azərbaycan xalqının psixologiyasını anlamamış, əhalinin müxtəlif təbəqələri ilə əlaqələri zəiflətməmişlər. Onlar, görünür, bu işlərin belə ağır faciəyə çevriləcəyini əvvəlcədən düşünməmişlər.

Bütün bunlar qabaqcadan nəzərə alınmalı və vaxtında vacib, zəruri tədbirlər qəbul edilməli idi. Ordu yeridilmiş, günahsız adamlar həlak olmuşlar. Yeri gəlmişkən deyim ki, ölənlər arasında hərbi qulluqçuların olması haqqında da mə'lumatlar daxil olur. Sual olunur: ölkənin ali dövlət, partiya rəhbərliyinin səhv qərarı ucundan, olmayan qiyamı yatırmaq adı ilə Azərbaycana göndərilmiş rus gençlərinin günahı nədir?

Azərbaycana kənardan böyük ordu kontingenti yeridilmişdir. Respublikada neçə ordu birləşməsinin olduğu mənə yaxşı bəllidir.

Azərbaycanda kifayət qədər - 4-cü ordu, Xəzər Hərbi Dəniz Donanması, desant qoşunlarının diviziyası, Hava Hücümündən Müdafiə Qoşunları, DİN-in daxili qoşun birləşmələri vardır. Oraya əlavə qoşun yeritmək nəyə lazım idi? Əgər belə zərurət var idisə, orada yerləşən hərbi hissələrdən də istifadə etmək olardı. Belə qərar qəbul edən Azərbaycan rəhbərliyi, hamıdan əvvəl isə bərk ayaqda Azərbaycanı qoyub qaçmış Vəzirov öz xalqı qarşısında məs'uliyət daşmalıdır. Ölkənin ali siyasi rəhbərliyinə yanlış mə'lumat verənlər də məs'uliyət daşmalıdır.

Zənnimcə, ölkənin ali siyasi rəhbərliyinə vəziyyət barədə vaxtında kifayət qədər düzgün, dəqiq, obyektiv informasiyalar çatdırılmamışdır. Rəhbərlik şəfqətliyə salındığından belə qərar qəbul etmişdir.

Qırğın törədənlərin hamısı layiqincə cəzalandırılmalıdır.

**Речь Гейдара Алиева на собрании в Постоянном
Представительстве Азербайджана в Москве, посвященном
трагедии 20 января 1990 года**

Дорогие соотечественники, дамы и господа!

Как вы знаете, я долгие годы работал на постах первого секретаря Коммунистической партии Азербайджана, первого заместителя Председателя Совета Министров СССР, был членом Политбюро ЦК КПСС.

Перенёс обширный инфаркт. В связи с болезнью уже два года, как я на пенсии. С момента отъезда из Азербайджана в декабре 1982-го года сегодня впервые я ступаю на порог Постоянного Представительства Азербайджана в Москве.

Я вчера узнал о происшедших событиях и, естественно, не мог остаться к ним равнодушным. Сюда я пришел в первую очередь потому, чтобы в Постпредстве, являющем собой кусочек Азербайджана в Москве, выразить всему азербайджанскому народу свои соболезнования по поводу трагедии, повлекшей за собой тяжелые потери. С другой стороны, я также хотел бы выразить свое отношение к этому событию. Я прошу Постоянного Представителя в Москве Сохраба Ибрагимова передать азербайджанскому народу мои слова, мою печаль и соболезнования. Я сожалею, что других возможностей в данный момент у меня нет.

Что касается события, происшедшего в Азербайджане, я считаю его несовместимым с законом и демократией, противоречащим гуманизму и объявленному у нас в стране принципу построения правового государства. Есть несколько причин сложности положения, создавшегося в Азербайджане. Из-за ограниченности во времени я не хотел бы останавливаться на них подробно.

Уже два года между Азербайджаном и Арменией идет межна-

циональный конфликт. События в Нагорном Карабахе и вокруг него породили этот конфликт. Два года - достаточный срок для того, чтобы высшее партийное руководство страны смогло бы выправить ситуацию, положить конец межнациональной розни и создать возможность всем людям независимо от их национальности свободно проживать в общем федеративном союзе СССР.

Я считаю, что за прошедшие два года в этом направлении на нужном уровне работа не велась. На первом этапе событий в Нагорном Карабахе прими высшее партийное руководство страны необходимые меры, напряженность не достигла бы теперешнего уровня, стороны не понесли бы потерь, и в первую очередь, не создалась бы почва для военного вмешательства в ночь с 19-го на 20-е января 1990 года, закончившегося гибелью многих людей.

Во всем этом виноват в первую очередь ныне бывший первый секретарь ЦК Азербайджанской Коммунистической партии Везиров. Во время пребывания на этом высоком посту он ничего не сделал для стабилизации положения в Азербайджане. Напротив, своими неправильными поступками, негодным стилем работы, ошибочными политическими маневрами он создал пропасть в отношениях с народом. А народ был разгневан. Вот почему в Баку и других городах и районах Азербайджана на месяцами длившихся митингах неоднократно выдвигались требования об отставке азербайджанского партийного руководства. Очевидно, речь шла об отставке Везирова. Почему же эта проблема не была решена до сегодняшнего дня? Только вчера, после ввода войск в город Баку, после убийств и погромов, Везиров попросту сбежал. Это большая ошибка. Но самой большой ошибкой, несомненно, являлось назначение непригодного к этой высокой должности человека на пост первого секретаря ЦК Азербайджанской Коммунистической партии. Но это полдела.

Теперь же я хочу остановиться на трагедии, произошедшей в ночь с 19-го на 20-е января и продолжающейся до сих пор. Я считаю, что было достаточно возможностей для того, чтобы

направить положение в Азербайджане в нужное русло и уравновесить неустойчивость политической жизни. Жаль, что ни руководство Азербайджана, ни высшее политическое руководство страны не использовали эти возможности. Была возможность вовремя остановить попытки разрушения границ. Ведь люди уже три месяца как выдвинули свои требования по приграничной линии. Но никто не пожелал с ними встретиться, провести объяснительную работу и принять нужные меры.

Повторяю, для того, чтобы успокоить людей, возможности были не исчерпаны. Если бы еще два-три месяца назад был бы решен вопрос укрепления азербайджанского партийного руководства, положение бы не усугубилось и не было бы необходимости в вводе войск. Во всех случаях я считаю, что были самые благоприятные возможности для политического решения проблемы путем обсуждения ее с народом. Такого решения принято не было. И вот в ночь с 19-го на 20-е большой контингент войск советской армии и МВД СССР был введен в город Баку. Результат налицо. Последствия этой трагедии всем нам известны.

Я считаю действия людей, принявших такое решение политическим проступком. Да, сделана грубая политическая ошибка. Они просто не смогли оценить истинное положение дел в республике, не вникли в психологию азербайджанского народа, ослабили связи с различными слоями населения. Они видно не задумывались, к какой тяжелой трагедии это может привести.

Все это заранее должно было быть обдумано и приняты необходимые срочные меры. Войска введены, погибли невинные люди. Кстати, поступают сообщения о гибели также и среди военнослужащих. Спрашивается: в чем вина молодых русских, посланных ошибочным решением высшего государственного и партийного руководства подавить в Азербайджане мятеж, которого не было?

В Азербайджан был введен большой воинский контингент. Мне хорошо известно, сколько в республике воинских соединений. В Азербайджане имеется достаточно войск - 4-я армия,

Каспийская Военная Морская Флотилия, дивизия десантных войск, силы Противовоздушной обороны, внутренние войска МВД.

Была ли необходимость вводить дополнительные войска? Если была такая нужда, можно было бы использовать военные части, дислоцированные там. За такое решение перед своим народом должно нести ответственность азербайджанское руководство, и в первую очередь, Везиров, бросивший Азербайджан в тяжелую минуту и сбежавший.

Я думаю, высшее политическое руководство страны не получало правильной, точной и объективной информации о положении в республике. Введенное в заблуждение руководство приняло такое решение.

Виновные в убийствах должны быть наказаны.

Speech of Heydar Aliyev on gathering in the Permanent Representation of Azerbaijan in Moscow, devoted to the tragedy of January 20, 1990

Dear compatriots, ladies and gentlemen!

As you know, for many years I have been working as a First Secretary of the Communist Party of Azerbaijan, as a first deputy Chairman of the Soviet of Ministers of the USSR, also was a member of political bureau of the CPSU.

I had suffered an extensive infarct. Because of the sickness I've retired two years ago. Since I have left Azerbaijan in December 1982, today is the first time I enter the Permanent Representation of Azerbaijan in Moscow.

Yesterday I knew about the tragedy and, naturally I couldn't stay indifferent to that. So I came here mainly to express my condolence to all Azeri people with a tragedy that caused big losses. On other hand I also want to express my attitude to this event. I ask the Permanent Representative in Moscow Sohrab Ibrahimov to convey my words, my grief and condolence to Azeri people. I regret that I don't have any other ways to do that at the present moment.

What about the event that took place in Azerbaijan, I find it incompatible with law and democracy, contradicting humanism and principle of building a lawful state, which was announced in our country. There are several reasons of the intricate situation created in Azerbaijan. But because of limitedness of time I wouldn't like to stop on them.

An inter-ethnic conflict is going between Azerbaijan and Armenia for two years already. Events in Nagorniy-Karabakh and around it had created this conflict. Two years are enough time to let the highest party political leadership to straighten the situation, to stop the inter-ethnic fight and to create a possibility to live free in the common federate union of the USSR for all people without depending on their ethnic nationality.

I consider that there was no work in this direction done on the needed level in the last two years. If the highest party leadership of the country would take necessary measures on the first stage of Nagorniy Karabakh events, the tension would not reach the current level, sides would not suffer losses, and, in the first instance there would be no basis created for the military interference in the night from 19-th to 20-th of January 1990, which caused death of many people. The former first secretary of the Central Committee of Azerbaijan Communist Party Vezirov is responsible for all those in the first instance. During his stay on that high position he did nothing for stabilization of the situation in Azerbaijan. With his incorrect actions, unsuitable style of work, erroneous political maneuvers, he created a precipice in his relations with people. And the people was incensed. That's why the claims for immediate resignation of the Azerbaijan's Party Leadership were continuously brought in on the meetings and demonstrations in Baku and other cities of Azerbaijan. It was obvious that the people claimed a resignation of Vezirov. Why that problem was not solved until today? Only yesterday, after entry of army into Baku, after murders and massacres Vezirov simply run away. This is a big mistake. But the biggest mistake, of course was the nomination of a person who's not suitable for such a high duty on a position of the first secretary of CC of Azerbaijan Communist party. But it's still not the worse.

Now I want to stop on the tragedy that occurred in the night from 19 to 20-th of January and is continuing until now. I think that there were enough possibilities to direct the situation in Azerbaijan in normal stream and to neutralize the instability of political life. It's pity that neither the leaders of Azerbaijan nor the political leadership of the country did not use those possibilities. There was a chance to stop the attempts to crush the borders. People have forwarded their claims on the border line three months before already. But nobody desired to meet them, to do the necessary explanatory work and to take necessary measures.

I say it again that possibilities to calm the people were not over.

If the problem of strengthening of the Azerbaijan party leadership would be solved two or three months before, the situation would not aggravate and there would be no need to use the army. In all the cases, I think, there were the most favorable possibilities for the political way of solving the problem, by discussion of it with people. But they didn't make such a decision. And so, the big contingent of Soviet Army and the MIA of the USSR were thrown into Baku. Everybody knows the results of that. Consequences of this tragedy are known to all of us.

I consider actions of people who made such a decision as a political fault. Yes, a rough political fault was made by them. They just couldn't evaluate the real situation in the Republic, they did not investigate thoroughly the mentality of Azeri people, eased down their ties with different parts of people. It seems they did not even think how big tragedy could it cause.

Everything should be considered and there was a need for urgent measures. Army was brought in, killing innocent people. By the way there are also news about deaths among the soldiers as well. It's a question: what was the fault of the young Russians who were mistakenly sent by the highest political leadership to put down the rising, which did not exist?

A big Army contingent was brought into Azerbaijan. I know very well how many Army units are in the Republic. There are enough forces - 4-th army, Caspian Military Marine Fleet, division of landing forces, Air Defense forces, internal troops of the MIA.

Was there any need to bring in additional troops? If such a need existed, it was possible to use the armed forces located there. The Leadership of Azerbaijan and in the first instance Vezirov who left Azerbaijan in the hard times and run away, must be responsible for such a decision.

I think that the highest political leadership of the country did not receive a correct, exact and objective information about the situation in the republic. Deluded leadership had made such a decision. Those who are guilty for the carnage must be punished as they deserve.

من خطاب حيدر علييف
في الاجماع في الممثلة الدائمة لآذربايجان
في موسكو المكرس لمأساة ٢٠ كانون الثاني لسنة ١٩٩٠

أيها المواطنين، السيدات والسادة !
كما تعرفون اني استغلت بمنصبى السكرتير الاول للحزب
الشيوعي الآذربايجاني والنائب الاول لرئيس مجلس الوزراء
للاتحاد السوفيتي وكنت عضو المكتب السياسي للحزب الشيوعي
في الاتحاد السوفيتي.

واحتملت اسداً اداً واسعاً للاوعية الاكليلية في القلب
بسبب المرض قد أحملت الى التقاعد في السنتين الاخيرتين
بعد مغادرتي آذربايجان في كانون الاول لسنة ١٩٨٢ اليوم لأول
مرة اتخطى عتبة الممثلة الدائمة لآذربايجان في موسكو.
قد عرفت امس عن الاحداث الجارية ومن الطبيعى اني
لم استطع ان ابقي لاميالياً. حضرت هنا قبل كل شيء لأعبر
عن تعزيتي للشعب الآذربايجاني في الممثلة الدائمة التي تمثل
جزءاً صغيراً لآذربايجان في موسكو بمناسبة المأساة المؤدية
الى الخسائر الكبيرة. ومن جهة اخرى اريد ان أعبر عن موافقي
تجاه هذا الحدث. ارجو سهراب ابراهيموف الممثل الدائم من
موسكو ابلان كلامي وشجتي وتعزيتي الى الشعب الآذربايجاني.
اني آسف على عدم امكانيتي الاخرى لدى في الوقت الحاضر.
اما الاحداث الجارية في آذربايجان فاعتبرها متنافية

مع القانون والديمقراطية وانها تناقض الانسانية ومبدأ بناء
الدولة الحقوقية المعلن في بلدنا. فيوجد بعض الاسباب للوضع
المعقد الموجود في آذربايجان. اني لأريد الشرح المفصل بسبب
محدودية الوقت ...

اما الآن فأود ان اتكلم عن المأساة الحادثة في الليلة من ١٩ الى
٢٠ كانون الثاني والمستمرة حتى هذا الوقت. اني اعتبر انها كانت
الامكانيات الكافية لتوجيه الوضع في آذربايجان الى المعرج
اللازمة ولتسوية عدم الاستقرار للحياة السياسية. مع الاسف لم
تستفد قيادة آذربايجان ولا القادة السياسيين الاعلى الاتحاد
السوفيتي من الامكانيات المتوفرة. وكذلك كانت الامكانية
لتوقيف الجهود الموجهة الى الغناء الحدود في حينه. لان الناس
قد قدموا طلبهم في مسألة الخطوط الحدودية خلال ٣ اشهر.
فلا احد لم يسع الى مقابلتهم باقامة العمل التوضيحي واتخاذ
الاجراءات اللازمة ...

اني اعتبر افعال الاشخاص الذين اتخذوا هذا القرار جنحةً
سياسية. نعم، ارتكب خطأ سياسياً فاحشاً. فلم يستطيعوا
تقدير الوضع الحقيقي في الجمهورية ولم يتمتعوا الى
بيكولوجيا الشعب الآذربايجاني وأضعفوا العلاقة مع الطبقات
المختلفة للناس. يبدو انهم لم يفكروا في تادية الى مأساة اليمه.
على ان كل هذه الامور يفكر فيها من قبل وتتحذ التدابير
اللازمة العاجلة. فتم ادخال القوات المسلحة وشهد الاشخاص
الابرياء. وبالمناسبة تعلن الاخبار عن هلاك العسكريين ايضاً. ياترى،

ما هو ذنب الشباب الروسيين الموجهين لمع الانتفاضة في آذربايجان
الغير الموجودة وذلك بموجب القرار المخطى لقيادة الدولة
والحزب العليا؛

ادخلت ملاك العسكريين الكبير الى آذربايجان . انى اعرف جيداً
ان كبر من التشكيلات العسكرية موجودة فى الجمهورية . فى آذربايجان
توجد القوات المسلحة الكافية فى الجيش الرابع والاسطول
البحرى الحربي العامل فى بحر الحزر وفرقة إنزال الجنود وقوات
الدفاع المضادة للطائرات والقوات الداخلية التابعة لوزارة الشؤون
الداخلية .

هذ كان من الضرورى ادخال القوات الاضافية ؛ فاذا كانت
له حاجة كان يمكن استخدام الوحدات العسكرية القائمة فى آذربايجان
ويجب ان يتحمل قادة آذربايجان المسؤولية امام شعبهم من جراء
هذ القرار وبالذرة الاولى وزيروف الذى ترك آذربايجان فى الدقائق
الصعبة وهرب .

اظن ان القيادة السياسية العليا لم تستلم المعلومات الصحيحة
والدقيقة والموضوعية عن الوضع فى الجمهورية . واتخذت
القيادة المضللة هذ القرار . يجب ان المقترفين فى القتل
يعاقبوا .

Baki. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Rəyasət Hey'ətinə

Litva Elmlər Akademiyasının işçiləri Bakıda və respublikanın digər rayonlarında baş verən hadisələri böyük təlaş və həyəcanla izləyirlər. Fəciəli hadisələrlə əlaqədar sizin dərdinizə şərik olur və sizinlə birgə kədərləndiyimizi bildirik. Zorakılıq tətbiqini pisləməklə bərabər ümidvarlıq ki, alimləriniz bu mürəkkəb vəziyyətdə müdriklik və təmkinlilik nümayiş etdirəcəklər.

**Litva Elmlər Akademiyasının Prezidenti
Yuras Pojela.**

Баку. Президиум Академии наук Азербайджанской ССР

Работники Литовской Академии наук с большой озабоченностью следят за событиями в Баку и других районах республики. Мы разделяем боль и выражаем сочувствие по поводу трагических последствий. Осуждая применение насилия, надеемся на мудрость и выдержку ваших ученых в этой сложной ситуации.

**Президент Литовской Академии наук
Юрас Пожела.**

Baku. Presidium of the Academy of Sciences of Azerbaijan SSR

Staff of the Lithuanian Academy of Sciences anxiously keep up with all the affairs in Baku and other regions of the Republic. We share the pain and express our condolence with the tragic consequences. Condemning use of violence, we rely on the wisdom and endurance of our scientists in such a hard situation.

**President of the Lithuanian Academy of Sciences
Yuras Pozhela.**

يتتبع علماء وموظفو الأكاديمية العلوم اللتوانيا تطورت الأحداث في باكو والمناطق الأخرى للجمهورية بقلق كبير. إننا نشترك في ألمكم ونعتبر رآفتنا بمناسبة النتائج المأسوية. فندين استخدام القوة واثقون بحكمة وثبات علماءكم في هذا الوضع المعقد.

**رئيس أكاديمية العلوم اللتوانيا
يوراس بوجيلا**

Baku. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Rəyasət Hey'ətinə

Estoniya Elmlər Akademiyasının Rəyasət Hey'əti Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyət və hərbi qüvvə tətbiqi nəticəsində baş vermiş faciəli hadisələrlə əlaqədar dərindən mütəəssir olduğunu bildirir. Əziz həmkarlar, Azərbaycan alimləri, insan tələfatı və Sizə üz verməmiş müsbətə bağlı dərin hüznlə başsağlığımızı qəbul edin.

**Estoniya Elmlər Akademiyasının prezidenti
A.Keerna.**

Баку. Президиум Академии наук Азербайджанской ССР

Президиум Академии наук Эстонии выражает глубокое сожаление по поводу трагических событий в Азербайджане, повлекших за собой введение чрезвычайного положения и применение военной силы. Примите, дорогие коллеги, ученые Азербайджана, наши глубокие соболезнования в связи с человеческими жертвами и горем, которое постигло вас.

**Президент Академии наук Эстонии
А.Керна.**

Baku. Presidium of the Academy of Sciences of Azerbaijan SSR

Presidium of the Estonian Academy of Sciences expresses a deep regret for the tragic events in Azerbaijan, that led to bringing in of state of emergency and use of armed forces. Dear colleagues, Azeri scientists, please accept our deep condolence in connection with human victims and grief which have befallen you.

**President of Estonian Academy of Sciences
A. Keerna.**

تعبّر رئاسة أكاديمية العلوم لإستونيا عن الأسف الشديد
بماسبة الأحداث المأسوية في أذربايجان التي أدت إلى اعلان
حالة الطوارئ واستخدام القوات العسكرية.
اقبلوا، أيها الزملاء، علماء أذربايجان تعزيتنا العميقة
بمناسبة الضحايا الانسانية والشجع المصيب لكم.

رئيس أكاديمية العلوم لإستونيا
كبيرنا.

Bakı. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Rəyasət Hey'ətinə

Bakı şəhərinə yersiz olaraq qoşun yeridilməsini pisləyir, hesab edirik ki, böhranlı vəziyyəti dünya birliyinin gözündə Sovet İttifaqının nüfuzunu artırmayacaq yeni çoxsaylı və mənasız qurbanlar olmadan yolaına qoymaq üçün ölkə rəhbərliyinin kifayət qədər vaxtı və vasitələri var idi.

SSRİ EA Leningrad şöbəsinin aspirantları və təcrübəçiləri:
S.Həsənov, N.Paxomova, I.Marçenko və b. Cəmi 17 imza.

Баку. Президиум Академии наук Азербайджанской ССР

Осуждаем несвоевременный ввод войск в г.Баку, считаем, что у руководства страны было достаточно времени и средств, чтобы разрешить кризисную ситуацию без новых многочисленных и бессмысленных жертв, которые не укрепят авторитет Советского Союза в глазах мирового сообщества.

Аспиранты и стажеры Ленинградского отделения АН СССР:
Гасанов С., Пахомова Н., Марченко И. и др. Всего 17 подписей.

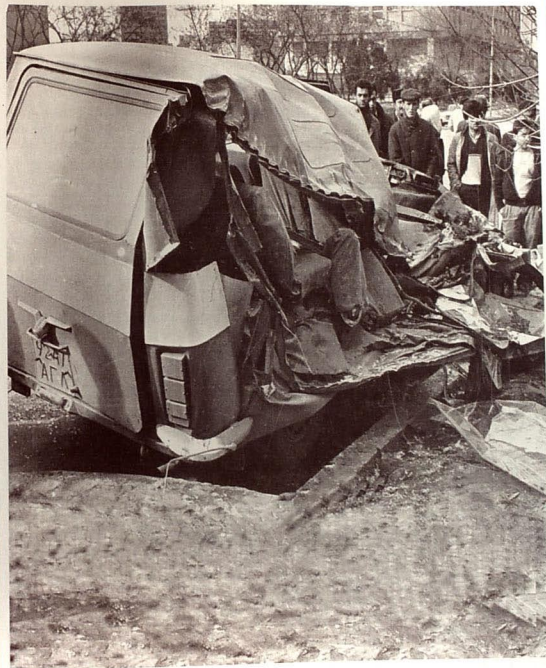
Baku. Presidium of the Academy of Sciences of Azerbaijan SSR

We condemn the untimely entry of the armed forces to Baku, we consider that the government of country had enough time and means to solve the critical situation without new uncountable and innocent victims, that would not strengthen authority of the Soviet Union before the world's community.

Post-graduate students and probationers of the Leningrad branch of the AS of the USSR: Hasanov S., Pakhomova N., Marchenko I, ... 17 signatures.

اننا ندين ادخال القوات المسلحة الى مدينة باكو في غير وقته ونعتبر انه
كان لقيادة البلد الفرصة والوسائل الكافية لمعالجة الازمة بدون الضحايا
الكثيرة الجديدة ولا معنى لها فانها لا توطد سمعة الاتحاد السوفيتي
في نظري بلدان العالم.

طلبة الدراسات لنيل الدرجة العلمية والمتميزون في قسم لنينغراد
لاكاديمية العلوم في الاتحاد السوفيتي: حستوف، باخوموف
ومارتشيكو. ١٧ شخصا.

**Baki,
Anara, Baxtiyar Vahabzadəyə, Fikrət Qocaya**

Qardaşlar, bu çətin günlərdə biz sizinləyik. Əmin olun, xalqların birliyi və qardaşlığı günü gələcək. Qəlbiniz mərdlik, mətanət, mərhəmət, səfəqət duyğuları ilə dolub daşsın; şərafət, vicdan, inam-e-tiqad həmişə sizə xas hisslər olmuşdur.

**Dağlıq Altaydakı həmkarlar adından -
şair Poley Samik.**

**Baku,
Anaru, Baxtiyaru Vahabzadə, Fikrət Gədjə**

Братья, в эти трудные дни мы рядом с вами. Верьте, придет день единения и братства народов. Преполнитесь мужества, терпения, сострадания, милосердия; честь, совесть, вера всегда были присущи вам.

**От имени горноалтайских коллег -
поэт Полей Самик.**

**Baku,
to Anar, Bahtiyar Vahadzade, Fikrat Goja**

Brothers, we are with you in such a hard days. Believe me, the day of unity and brotherhood of people will come. Be full of courage, patience, compassion and mercy, which were always characteristic of you.

**On behalf of Altay colleagues -
poet Poley Samik.**

باکو
الی انار و بختیار و هاب زاده و فکرت قوجا
اینها الاخوان، فی هذه الایام الصعبة نحن معکم . ثیقوا ، سوف یجی
یوم التوحید والاخوة للشعوب . امتثلوا شجاعة و صبرا و شفقة و رحمة
لانکم تخصمون بالشرف و المعجد و الثقة دائماً .

عن الزملاء الألتایین الجمیلین
الشاعر بولی سامیک

Bakı, Xaqanı - 25, Azərbaycan Yı

Bakıya qoşun yeridilməsi xalq üçün dəhşətli yeni il "hədiyyəsi"dir. Sizin üçün və xalqımız üçün bu ağır günlərdə mən qəlbimlə-cammla sizinləyəm. Azərbaycan şairlərinin, sənətkarlarının, qızlarının, oğullarının, analarının qəminə və kədərinə dərinəndən şərik oluram. Lakin mən inanıram ki, Azərbaycan xalqlarının müqəddəs arzu və diləkləri çin olacaqdır.

**Həmişə sizin -
Rəsul Həmzətov.**

Баку, Хагани - 25, СП Азербайджана

Введение войск в Баку - это не самый лучший новогодний "подарок" для народа. В эти тяжелые дни для вас и вашего народа я всем сердцем с вами, глубоко разделяю печаль и горе поэтов, художников, дочерей, сыновей, матерей Азербайджана. Но я верю, что заветная мечта и чаяния народов Азербайджана сбудутся.

**Всегда ваш -
Расул Гамзатов.**

Baku, Khagani - 25, Union of Writers of Azerbaijan

Throwing army into the city is not the best New-Year present for the people. In these days which are so hard for you and your people, I'm with you from the bottom of my heart, I deeply share the mourn and grief of poets, artists, daughters, sons and mothers of Azerbaijan. But I believe that the intimate wish and aspirations of Azeri people will realize.

**Sincerely yours -
Rasul Gamzatov.**

باکو، شایخخاقانی، اتحاد الادباء لآذربایجان
ادخال القوات المسلحة في باکو ليس احسن هدية. رأس السنة
للشعب. في ايامكم هذه وايامنا الصعبة انا معكم قلبيا واشارك
في حزن وشحن الشعراء والفنانين وبنات وبنات وامهات آذربایجان
لكنى على ثقة بان الاحلام المقدسة وآمال الشعب الآذربایجانى
يتحقق. انا معكم دائما

رسول قمزاتوف

“Nyu-York tayms” (ABŞ)

“...prezident Mixail Qorbaçov cənubda yerləşən Azərbaycan Respublikasında qayda yaratmaq üçün qoşun göndərməklə elə bir uzunmüddətli müdaxiləyə qoşulmuşdur ki, tərəfdarlarının artıq indidən ehtiyat etdikləri kimi bu, onun üçün daxili Əfqanıstan ola bilər.”

22 yanvar 1990-cı il.

“Нью-Йорк таймс” (США)

“...Направив войска для установления порядка в расположенную на юге республику Азербайджан, президент Михаил Горбачев ввязался в длительную оккупацию, которая, как уже сейчас опасаются его сторонники, может стать для него внутренним Афганистаном”.

22 января 1990 г.

“New York Times” (USA)

“ By sending army for establishment of order in the Azerbaijan Republic situated in the South, Mikhail Gorbachev started a long-term occupation, which, as his adherents are afraid already, can become an internal Afghanistan for him”.

22-th January 1990.

« ... تدخل ميخائيل قورباتشوف في الاحتلال طويل الاجل
مرسلاً القوات المسلحة لغرض استقرار النظام في جمهورية اذربايجان
الواقعة في الجنوب . من الممكن ان هذا الاحتلال يكون له مشكلة
تشبه مشكلة افغانستان ولهذا السبب يخاف مؤيدو قورباتشوف
من هذا الاحتلال » .

« نیو-یورک ٹایمز » (الولايات المتحدة الامريكیة)
۲۲ كانون الثاني لسنة ۱۹۹۰ .

“İomiuri” (Tokio)

“...Azərbaycan SSR Ali Soveti iki gün ərzində bütün qoşunların Bakıdan çıxarılmasını tələb edən sərə qətnamə - əslində Moskvanın ünvanına “ultimatım” olan belə bir sənəd qəbul etdikdən sonra Azərbaycandakı hadisələr M.S.Qorbaçov rəhbərliyinin bu Zaqafqaziya respublikası ilə cəbhələşməsi həddinə gəlib çatmışdır.”

23 yanvar 1990-cı il.

“Иомпури” (Токно)

“...После принятия Верховным Советом Азербайджанской ССР жесткой резолюции, требующей вывода в течение двух дней всех войск из Баку, фактически являющейся “ультиматумом” в адрес Москвы, события в Азербайджане переросли в конфронтацию руководства М.С.Горбачева с этой закавказской республикой”.

23 января 1990 г.

“İomiuri” (Tokio)

“After issuance of rigid resolution claiming withdrawal in two days of all armed forces from Baku by The Supreme Soviet of Azerbaijan Republic, that actually was an “ultimatum” to Moscow, - the situation in Azerbaijan changed into a confrontation of M.S.Gorbachev’s government with this Trans-Caucasian Republic”.

23-th January 1990.

«... بعد اتخاذ القرار الصارم في المجلس الاعلى لجمهورية
أذربايجان السوفيتية الذي يطلب سحب القوات المسلحة من
باكو خلال اليومين هو انذار نهائي موجه ضد موسكو فعليا
انتقلت الاحداث الى مواجهة قيادة نظام قورباتشوف امام هذه
الجمهورية القوقازية »

« ایومیوری » (طوکیو) ، ۲۳ كانون الثاني لسنة ۱۹۹۰

Bakı, Xaqanı - 25, Azərbaycan Yİ

Ümidvaram ki, belə qışın dalınca hökmən bahar gələcək - yeniləşmə baharı. Və mən yenedən işıqlı və fərəhli Azərbaycana gələcəyəm. Bu, Azərbaycanın tarixində, Sovet İttifaqının tarixində dönüş mərhələsidir. Əminəm ki, Azərbaycan xalqının tarixində yeni fəsil başlanacaq və o heç bir zaman qurtarmamalıdır!

Oljas Suleymenov,
Qazaxistan Yİ İH-nin I katibi.

Баку, Хагани - 25, СП Азербайджана

Я надеюсь, что после такой зимы обязательно наступит весна - весна обновления. И я опять приеду в Азербайджан, в светлый и радостный. Это века в истории Азербайджана, истории Советского Союза. Я надеюсь, что начнется новая глава в истории народа Азербайджана, которая никогда не должна кончаться!

Олжас Сулейменов,
I секретарь правления СП Казахстана.

Baku, Khagani - 25, Union of Writers of Azerbaijan

I hope that after such a winter will surely come the spring - the spring of renovation. And I will come to Azerbaijan again, to happy and stable Azerbaijan. This is a landmark in the history of Azerbaijan, history of the Soviet Union. I hope that a new chapter in the history of Azeri people will start, and it must never end!

Olzhas Suleymenov,
The first secretary of the board of the UW of Kazakhstan.

افى آمل انه بحلّ الربيع - ربيع التجديد من كل رُبْد بعدهذا
الشتاء القاسى . فاني ازور آذربايجان المنورة والفرحة من خديده. هذه
مرحلة في تاريخ آذربايجان وتاريخ الاتحاد السوفيتى. كذلك آمل
انه يبتدئ الفصل الجديد في تاريخ الشعب الآذربايجانى الذى
لا ينتهى ابداً .

اولجاس سليمانوف
السكرتير الاول لهيئة الادارة لاتحاد ادباء كازاخستان .

Bakı həmişə müxtəlif xalqların nümayəndələrinin dinc və mehriban yaşayıb işlədikləri, birgə sevinib birgə kədərliyə düşən şəhər olmuşdur. Onilliklər ərzində onların münasibətlərini heç nə korlamamışdı. Bəs nə üçün şəhərin gözəl Dağüstü parkı iki günün içində yüzlərlə təzə məzarlı şahidlər və qurbanlar qəbristanlığı-xyabanına çevrildi? Nə üçün? Bu iztirablı suallara kim cavab verəcək? Analara oğullarını, uşaqlara atalarını, arvadlara özlərini, qardaşlara bacılarını, bacılara qardaşlarını kim qaytaracaq? Kim?

Anar,
Azərbaycan YI İH-nin I katibi.

Баку всегда был городом, в котором мирно и дружно жили, работали, радовались и горевали представители разных народов. В течение десятилетий ничто не омрачало их отношений. Почему же красивейший Нагорный парк города в течение двух дней превратился в кладбище-Аллею мучеников и жертв, с сотней свежих могил? Почему? Кто ответит на эти горестные вопросы? Кто вернет матерям их сыновей, детям - отцов, женам - мужей, братьям - сестер, сестрам - братьев? Кто?

Anar,
I секретарь Правления СП Азербайджана.

Baku always was a city, in which the representatives of different ethnic nations harmoniously lived, worked, rejoiced and mourned. Nothing had darkened their relations. Why then the most beautiful Nagorniy Park became a graveyard-alley of martyrs and victims, with hundreds of fresh graves just in two days? Why? Who will answer these mournful questions? Who will return sons to their mothers, fathers to children, husbands to wives, brothers to sisters? Who?

Anar,
The first secretary of the board of the UW of Azerbaijan.

كان باكو مدينة يسكن ويعمل ويفرح ويحزن فيها ممثلو الشعوب
المختلفة في السلام والصداقة خلال عشرات السنين لم يعكر اى
شيء علاقتهم . فلماذا تحول اجمل منتزه المدينة - منته داء
اوستو (العجلى) - الى مقبرة - مسر الشهداء والضحايا بمئات قبور
جديدة ؟ لماذا ؟ من يجيب على هذه الاسئلة المحزنة ؟ من
يسترجع الامهات ابناءهن وللوالاد اباؤهم وللزوجات - ازواجهن
وللاخوات - اخوانهن ؟ من ؟

آنار
السكرتير الاول لهيئة الادارة لاتحاد أدباء آذربايجان

Bakı, "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinə

Sonsuz kədərinizə ürəkdən şərik oluruz. Günahsız həlak olanlara yas tutur, ağlayırıq. Onların ruhları naminə, xalqlarımızın nicatı üçün, bütün Qafqazın nicatı üçün, bütün dünyanın nicatı üçün, alicənablıq, şəfqət və səmimiyyət naminə dualar edirik.
Qoy müsəlmanların və xristianların dua-sənəsi Xalığın dərghahına yetişsin.

Pravoslav gürcülər:

M.Tabukaşvili, M.Cikiya, Z.Kalandarişvili və b.

Баку, газета "Адабият и индженет"

Всем сердцем разделяем вашу бесконечную скорбь. Льем слезы по невинно погибшим. Молимся за спасение их души, за спасение наших народов, за спасение всего Кавказа, за спасение всего мира, за спасение великодушия, милосердия и искренности.
Пусть молитва мусульман и христиан вознесется к всевышнему.

Pravoslavnye gruziny:

M.Tabukashvili, M.Dzhikiya, Z.Kalandarishvili и др.

Baku, "Adabiyyat ve Injesenet"

We share from the bottom of our heart your endless grief. Shed tears for the innocent victims. We pray for salvation of their souls, salvation of the hole Caucasus, salvation of the hole world, salvation of magnanimity, mercy and sincerity.

Let the prayer of Moslems and Christians ascend to The Lord.

Orthodox Georgians:

M.Tabukashvili, M.Gikiya, Z.Kalandarishvili and others.

باکو، جريدة «الادب والفنون»
نشارك في شجنكم الانهائي في قلوبنا . تدمع عيوننا للشهداء
الابرياء فتدعى لنجاة روحهم ولنجاة العالم كله ولنجاة الكرامة والرحمة
والصدق .
ليرفع دعاء المسلمين والنصارى الى الله تعالى وليساعدكم في الاهتداء
الى طريق الحرية والحقيقة في هذه التجربة المخيفة .

الجورجيون الارثوذكسون :
تابوكاشفيلي وجيكيا وكالانداريشفيلي والآخرون .

Baku, Azərbaycan Yazıçılar Ittifaqına

Ordu Azərbaycana adam öldürməyə yox, qayda yaratmağa gəlmişdi. Onun qardaş respublikadaki hərəkəti bizi qəzəbləndirmişdir. Ondan da narazılığımızı bildiririk ki, mərkəzi mətbuat Azərbaycandakı vəziyyəti qeyri-obyektiv işıqlandırır və qiymətləndirir. Belə ki, tez-tez erməni qaçqınlarından danışılır, lakin minlərlə azərbaycanlı qaçqın haqqında bir kəlmə də deyilmir. Özbəşinalığa dərhal son qoyulmasını və cinayətkarların məs'uliyətə cəlb olunmasını tələb edirik.

Özbəkistan yazıçıları: T.Malik, M.Aqzamov, S.Barnoyev, M.Əhmədov, Aqzam, N.Rəşidova, M.Mahmudova, Q.Normatova, A.Suyun, M.Ismoil.

Баку, Союз писателей Азербайджана

Армия вошла в Азербайджан наводить порядок, а не убивать. Мы возмущены ее действиями в братской республике. Выражаем недовольство и тем, что центральная пресса не объективно освещает и оценивает обстановку в Азербайджане. Например, часто говорится о беженцах армянах, однако умалчивается о тысячах беженцев азербайджанцев. Требуем немедленно прекратить произвол и привлечь к ответственности преступников.

Писатели Узбекистана: Т.Малик, М.Агзамов, С.Барноев, М.Ахмедов, Агзам, Н.Рашидова, М.Махмудов, Г.Норматова, А.Суюн, М.Исмоил.

Baku, The Union of Writers of Azerbaijan

The army entered Azerbaijan to establish order, but not to kill. We are exasperated by its activities in the fraternal republic. We also express our dissatisfaction with a fact that the central press do not objectively highlight and evaluate the situation in Azerbaijan. For example they often talk about Armenian refugees, but they are silent about thousands of Azeri refugees. We claim to stop immediately the arbitrariness and to punish the offenders.

Usbekistan writers: T.Malik, M.Agzamov, S.Barnjyev, M. Akhmedov, Agzam, N.Rashidova, M.Makhmudov, G.Normatova, A.Suyun, M. Ismoil.

باکو، الى اتحاد الادباء لآذربايجان
دخل الجيش في آذربايجان لغرض القيام باستقرار النظام ولا القتل. نحن متعزون في افعال في الجمهورية الشقيقة وغير موافقون بان الصحف المركزية لا توضح ولا تقدر الوضع في آذربايجان بصورة موضوعية. مثلاً كثر ما يكتب عن اللاجئين الارمن و لكنها تترك عن الوف اللاجئين الآذربايجانيين. يتطلب توقف التعسف وجلب المجرمين الى المسؤولية.

ادباء ازبكيستان :
مالك واقزاموف ونورماتوفا وسويون واسماعيل . طشقند .

Bakı, Xaqanı - 25, Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına

Fransada yaşayan beş min azərbaycanlı Azərbaycan xalqının azadlıq uğrunda mübarizəsi ilə həmrəzliyini bildirərək, haqq işinin təntənəsi üçün mümkün olan hər şeyi edəcəkdir. Azərbaycan xalqının düşmənləri bu azadlıq hərəkatını dini zəmində çıxışlar kimi təqdim etməyə çalışırlar. Bu təhrif olunmuş təşəvvürlər Qərbi ölkələrinin Azərbaycan xalqına e'timadını ciddi surətdə sarsıda bilər. Biz sizin demokratiya və azadlıq uğrunda mübarizənizə ürəkdan uğurlar diləyirik.

Paris. Azərbaycanca Yardım Komitəsi.

Баку, Хагани - 25, Союз писателей Азербайджана

Пять тысяч азербайджанцев, живущих во Франции, выражая солидарность с борьбой азербайджанского народа за свободу, делают все возможное для торжества правого дела. Враги азербайджанского народа стремятся представить это освободительное движение как выступления на религиозной почве. Эти искаженные представления могут серьезно подорвать доверие западных стран к азербайджанскому народу. Мы от души желаем успеха вашей борьбе за демократию и свободу.

Париж. Комитет помощи Азербайджану.

Baku, Khagani - 25, Union of writers of Azerbaijan

Five thousand of azeries, living in France, express our solidarity with the struggle of Azeri people for freedom, will do everything possible for the triumph of the just cause. Enemies of Azeri people try to present this liberation movement as a religion-based movement. These perverted conception can seriously sap confidence of Western countries towards the Azeri people. From our heart we wish a success in your struggle for democracy and freedom.

Paris. Committee of assistance to Azerbaijan.

باکو، شاعری خاقانی ۲۵، اتحاد الادباء الآذربایجانین
سوف یفعل خمسة الاف آذربایجانین ساکنین فی فرنسا کل ما فی وسعهم
من اجل انتصار الامر العادل، معبرین التضامن مع نضال الشعب الآذربایجانین
فی سبیل الحرّیة. فیحاول العدوان الشعب الآذربایجانین ان یقدم هذه
حرکة التحرر بانها معتمدة علی الاساس الدینی. ویمکن ان هذه التصورات
المشوّهة یفقدها ثقة البلدان الغربیة فی الجبهة الشعبیة الآذربایجانیة
وفی الشعب الآذربایجانین بصورة جدیة. نتمنی من اعماق قلوبنا النجاح
فی نضالکرم من اجل الادیموقراطیة والحرّیة.

باریس . لجنة المساعدة لآذربایجان .

Bakı, Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına

Azərbaycanlı qardaşlar, günahsız insanların faciəli surətdə həlak olmaları münasibətilə kədərinizə şərik oluruq. Biz sizin, xalqlar əleyhinə qırğın müharibəsini dərhal dayandırmağı tələb edən haqq səsizinə qoşuluruq.

Nevada-Semipalatinsk hərəkəti adından: Murad Auezov,
Satımcın Sanbayev, Rüstəm Canqujin. Alma-Ata.

Баку, Союз писателей Азербайджана

Azərbaycanские братья, разделяем ваше горе по поводу трагической гибели невинных людей. Мы присоединяемся к вам, вашему голосу, требующему немедленно приостановить истребительную войну против народов.

От имени движения Невада-Семипалатинск: Мурад Ауэзов,
Сатимджан Санбаев, Рустам Джангужин. Алма-Ата.

Baku, The Union of Writers of Azerbaijan

Azeri brothers, we share your grief upon the tragic death of innocent people. We join to your voice claiming to stop the destructive war against the people immediately.

On behalf of Nevada-Semipalatinsk movement: Murad Auezov,
Satimjan Sanbayev, Rustam Janguzhin. Alma-Ata.

باکو، الى اتحاد الادباء لآذربايجان
ايها الاخوان الآذربايجانيون، نشارك في شجنكم بمناسبة القتل
المأسوي للناس الابرياء.
اننا نؤيد صوتكم الذي يطلب ايخاف الحرب المبيدة ضد
الشعوب بصورة فورية.

عن حركة نفاذا - سميبالاتنسكي:
مراد آوئزوف وستيمجان سانباييف ورستمجانقوجين. ألما-أنا

1990-cı il fevralın 9-dək 170 nəfər [o cümlədən rus - 6 nəfər, yəhudi, tatar, ləzgi - 7 nəfər] həlak olmuşdur. Öldürülənlər arasında 6 qadın, 9 uşaq və yeniyetmə vardır. 370 nəfər yaralanmışdır. 321 nəfər itkin düşmüşdür.

Faciəli hadisələr zamanı yaralıların yanına tələsən həkimlər həlak olmuş, "Tə'cili yardım" maşınları atəşə tutulmuşdur. Uşaq xəstəxanası, yaşayış evləri gülləbarana məruz qalmışdır...

Azərbaycan SSR Səhiyyə Nazirliyi.

На 9 февраля 1990 года погибло 170 человек, в том числе русских - 6, евреев, татар, лезгин - 7. Среди погибших 6 женщин, 9 детей и подростков. Ранено - 370 человек. Пропал без вести - 321 человек.

Во время трагических событий погибли врачи, которые спешили к раненым, были обстреляны машины "Скорой помощи". Обстрелам подверглись детская больница, жилые дома...

Минздрав Азербайджанской ССР.

170 persons died in February 9, 1990, including 6 Russians, 7 Jews, Tatars, and Lezgins. 6 women, 9 children and teenagers were between the victims. 370 persons were wounded. 321 persons were missed.

During the tragic events doctors, who were hurrying to wounded were killed, ambulance cars were fired on. Children's hospital, dwelling houses were also fired on.

Ministry of Health of Azerbaijan SSR.

لغاية 9 شباط لسنة 1990 قتل 170 شخص بما فيه 6 روسيين و 7 يهود و تاتار ولزكي، بين هؤلاء الشهداء 6 نساء و 9 أولاد ومراهقين.

جرح 370 شخص

عدد المفقودين 321 شخص

في الأحداث المأسوية شهد الأطباء الذين اندفعوا لنجدة المرحومين وأطلقت النار على سيارات الإسعاف فتعرضت مستشفيات الأطفال والبيوت السكنية لاطلاق النار.

اعتمدنا على معلومات وزارة الصحة لجمهورية أذربايجان السوفيتية.

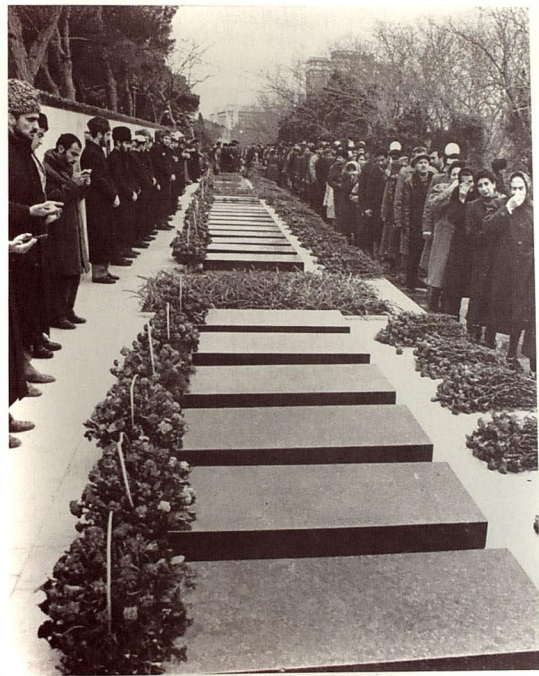
YADDAŞ

ПАМЯТЬ

MEMORY

الذيرة

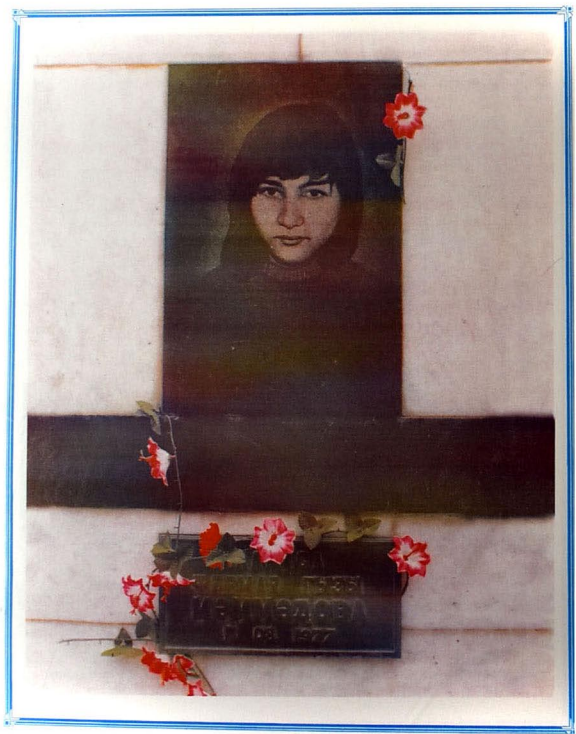
КАДЕМ
ОЖАВР ОТА
АЛЛАВЕРДИЈЕВ
19.03.1971

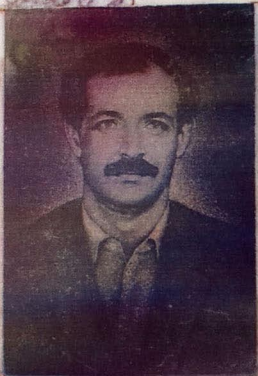
ФЕРИДЕ
НАБИ ФАИЗИ
АЛЛАВЕРДИЈЕВА
07.08.1970

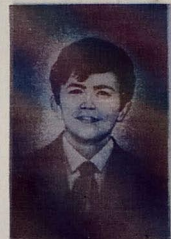
ФЕРИДЕ
НАБИ ФАИЗИ
АЛЛАВЕРДИЈЕВА
07.08.1970

КАДЕМ
ОЖАВР ОТА
АЛЛАВЕРДИЈЕВ
19.03.1971

МАНУЭЛ
МЕТЕВОВ
22.10.1955

ПЕРВАЯ ПЛАЗ
ИВАНОВИЧ
22.10.1955

ТАБИ
ИВАНОВИЧ
22.10.1955

СТАНИСЛАВ
ИВАНОВИЧ
22.10.1955

18 aprel 1998-ci ildə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Şəhidlər Xiyabanında ucaldılacaq Xatirə abidəsi kompleksinin yeri ilə tanış olmuş və zəruri tapşırıqlar vermişdir

Burada böyük bir mərasim keçirmək üçün meydan olmalıdır. İndi əsas odur ki, meydan düzəldilsin. Siz mənə bu barədə hesabat verməlisiniz. Burada bir yaxşı meydan olmalıdır, təkcə 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsini yox, Azərbaycan torpaqlarının, Azərbaycan müstəqilliyinin qorunması uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərin xatirəsini əks etdirən abidə olmalıdır. Qoy bura bizim əhalimiz üçün və eyni zamanda Azərbaycanı ziyarət edənlər üçün əsas müqəddəs yer olsun. Necə ki, dünyanın bir çox ölkələrinin paytaxtlarında belə bir abidə vardır. Çünki bu xiyabanda uyuyanlar həm 20 Yanvar faciəsi zamanı, həm də Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində, müharibə aparılan zaman şəhid olanlardır. Burada keçmişdə də qəbristanlıq olmuşdur. Ona görə də bura gərək müqəddəs bir yer e'lan edilsin.

Bu barədə layihə əzəmətli və sadə olmalıdır. Bilirsiniz, keçən illərdən mənəm xatirimdədir, bizim me'marlarımız, heykəltəraşlarımız çoxlu müxtəlif fiqurlar yaradıblar, bir az qarmaqarışq düzəldiblər. Amma biz dünyanın çox ölkəsini gəzmişik, görürük - adətən belə yerlər sadə olur. Bu, çox əhəmiyyətlidir. Burada gərək qəbirləri ziyarət edərək, gəlib məş'əlin qarşısında əklil qoyub, fəxri qarovulun önündən keçməklə mərasim keçirmək mümkün olsun. Bu, elə bir çətin şey deyildir. Siz 10 gün müddətində bunun planını mənə təqdim edə bilərsiniz. Çünki istərdim ki, bu, uzanmasın. Neçə illərdir bu məsələ uzanır. Hesab edirəm ki, payıza qədər bunu etmək olar. Yenə də deyirəm, bu abidə Azərbaycanın torpaqlarının, müstəqilliyinin müdafiəsi uğrunda şəhid olmuş insanların xatirəsinə həsr edilməlidir.

18 апреля 1998 года Президент Азербайджана Гейдар Алиев ознакомился с местом возведения Мемориального комплекса в Шехидляр Хиябаны и дал необходимые указания

Здесь должна быть хорошая площадь, должен быть сооружен памятник не только шехидам 20 Января, но и всем шехидам, погибшим в боях, защищая азербайджанские земли, суверенитет Азербайджана. Здесь должен гореть факел, огонь. Пусть это место станет главным священным местом для нашего населения и для тех, кто посещает Азербайджан. Во многих странах мира есть такие памятники. Потому что покоящиеся здесь - те, кто стал шехидами и в результате трагедии 20 Января, и в результате армянской агрессии против Азербайджана, во время войны. Здесь и в прошлом было кладбище. Поэтому это место следует объявить священным.

Проект должен быть величественным и простым. Я помню, как в прошлые годы наши архитекторы, скульпторы создавали множество различных фигур, несколько запутанно. Но мы посетили многие страны мира, видели - обычно такие места оформляются просто. Это очень важно. Надо, чтобы было возможно, обойдя могилы, возложить венки у огня, обойти Почетный караул, провести церемонию. Это несложно. В течение 10 дней вы сможете представить мне план. Хотелось бы, чтобы это не затянулось. Многие годы этот вопрос тянется. Считаю, что до осени все можно сделать. Еще раз говорю, - этот памятник должен быть посвящен памяти людей, ставших шехидами, защищая земли Азербайджана, его суверенитет.

On 18-th of April 1998 President of Azerbaijan
Heydar Aliyev familiarized with place of construction
of the Memorial in the Alley of Martyrs and
gave all necessary instructions

Here must be a good area, we must create a monument for not only the Martyrs of January 20, but also for all Martyrs who died in battles, defending Azeri lands, sovereignty of Azerbaijan. Here must be a torch, a fire. Let this place become the main sacred place for our people and for those who visit Azerbaijan. There are such a monuments in many countries of the world. This place must be sacred because those who became Martyrs in the tragedy of January 20 and in the Armenian aggression against Azerbaijan during the war, are buried here. Before it also was a graveyard. That's why this place should be declared a sacred place.

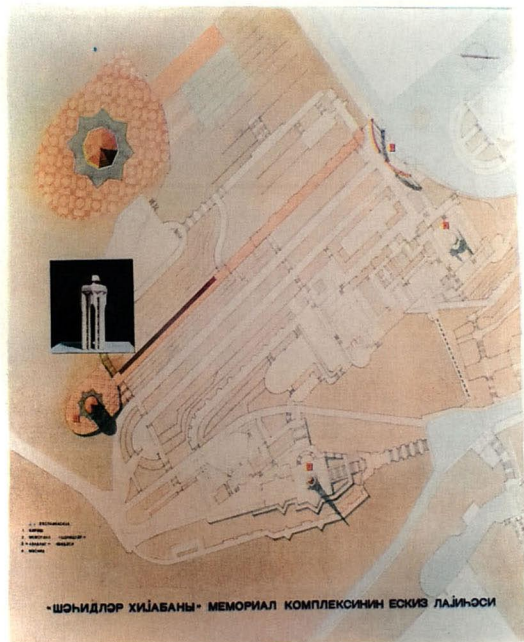
The project must be majestic and simple. I remember as in the past our architects and sculptors created various statutes which were very complex. But we have visited many countries of the world and saw - usually such kinds of places are designed very simply. That is very important. It's necessary to make it possible to walk around the graves, put flowers before the fire, walk around the Guard of Honour, to make a ceremony. This task is not very complex. You can present me the plan in 10 days. I would like it not to be delayed. This issue is delayed for many years already. I consider that it's possible to do everything until Autumn. And I say again - this monument must devoted to the memory of those who became martyrs while defending territories of Azerbaijan, it's sovereignty.

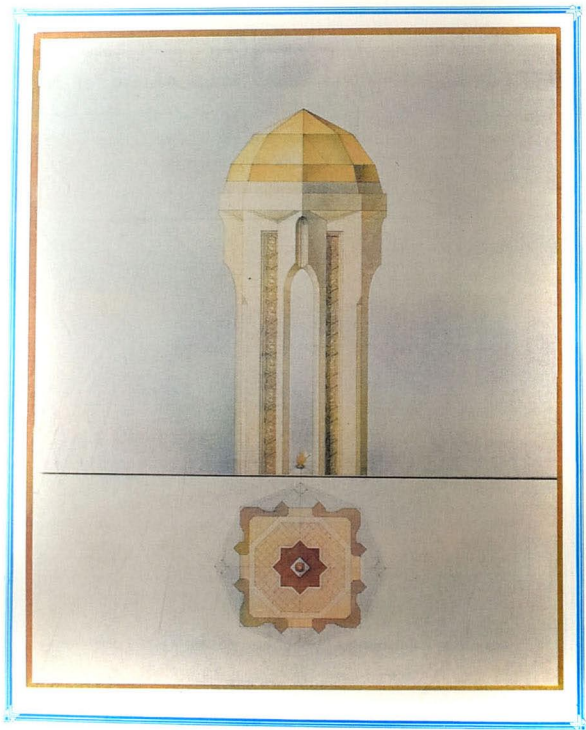
في ١٨ نيسان سنة ١٩٩٨ اطلع
حيدر علييف رئيس جمهورية آذربايجان على
موقع بناء المجموعة التذكارية في مقبرة - ممر
الشهداء وقدم التوجيهات الضرورية

يجب ان يكون هنا ميداناً جيداً وينصب التمثال التذكاري
ليس للشهداء ٢٠ كانون الثاني فقط ، بل لكل الشهداء القتولين
في معارك الدفاع عن الارض الآذربايجانية واستقلال آذربايجان.
ويجب ان يشعل هنا المشعل والنار فليكون هذا المكان مكاناً
مقدساً رئيسياً لجماعتنا وللأشخاص الذين يزور آذربايجان
في البلدان العالمية الكثيرة توجد التماثيل مثل هذا التمثال.
ان المدقونين هنا هم الذين استشهدوا في أحداث مأساة ٢٠
كانون الثاني وفي نتيجة إعتداء الارمن على آذربايجان وفي
الحرب . في الماضي كانت هنا مقبرة أيضاً . ولهذا السبب
عليه ان يعلن هذا المكان مكاناً مقدساً .

ويجب ان يكون المشروع فخماً وبسيطاً . أذكر ان كيف كان
يبدع مهندسون المعماريون ونحاتونا التماثيل المختلفة في
السنوات الماضية . فزينا بلدان العالم الكثيرة ورأينا ان الاماكن
مثل هذا المكان تصمم كالمعتاد بصورة بسيطة . هذا هام جداً .
ويجب ان بعد المرور بالقبور تكون الامكانية لوضع الإكليل من
الزهور عند المشعل والطوف بحراس الشرف والقيام بالمراسم .
هذا بسيط . خلال ١٠ ايام تستطعون ان تقدموا لي التصميم .

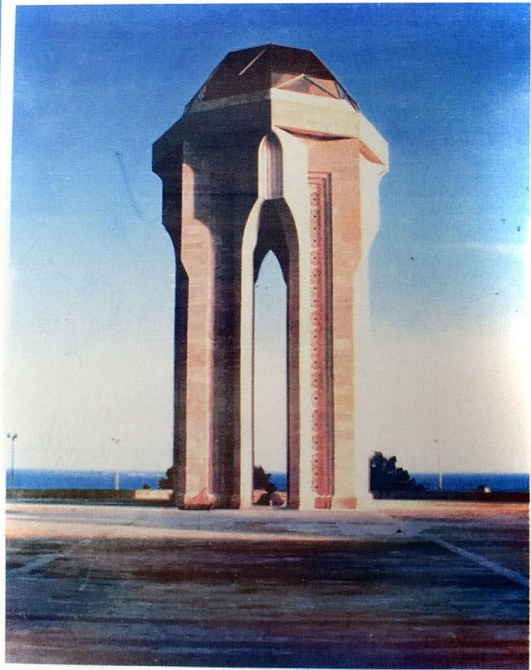
اريد ان هذا لا يتأخر. فتأخر هذا الامر خلال السنوات
الكثيرة. اعتبر انه من الممكن تنفيذ كل هذا حتى الخريف.
اقول مرة اخرى: يجب ان هذا التمثال يكون مكرساً للذكرى
الاشخاص الذين استشهدوا مدافعاً عن الارض الأذربايجانية
وعن استقلالها.

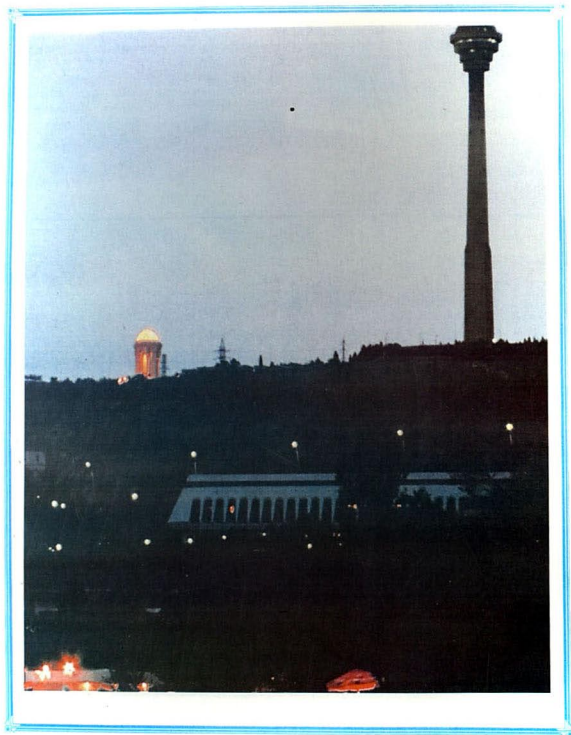

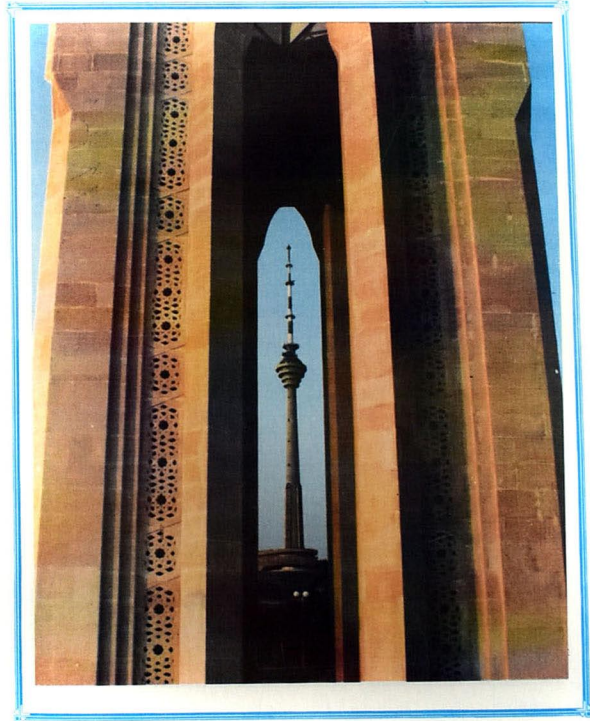
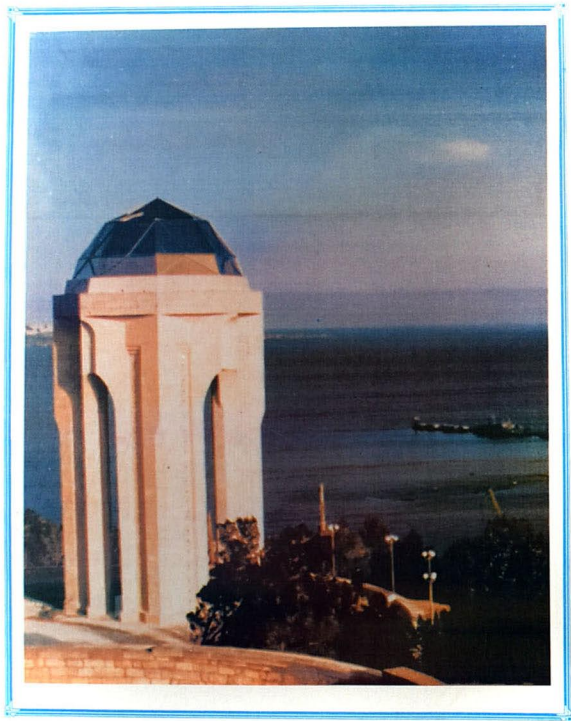

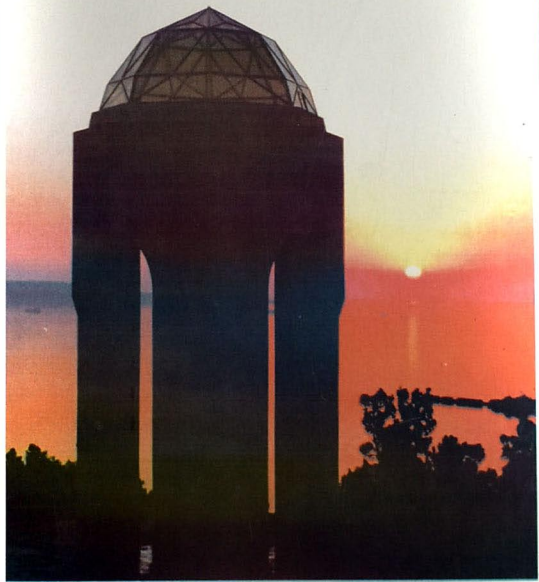
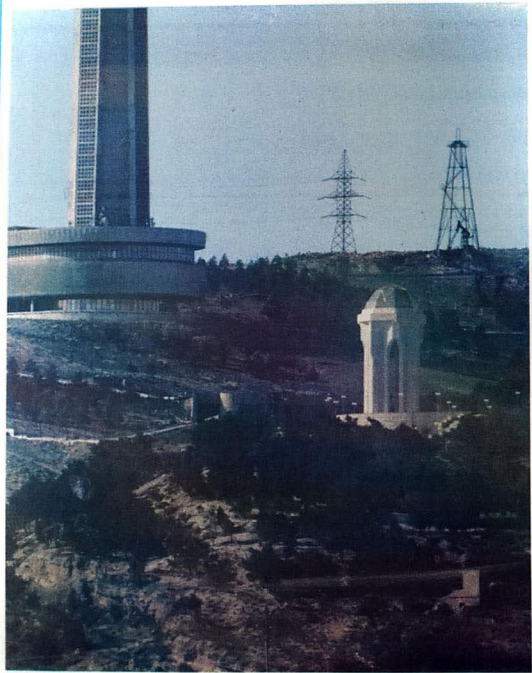

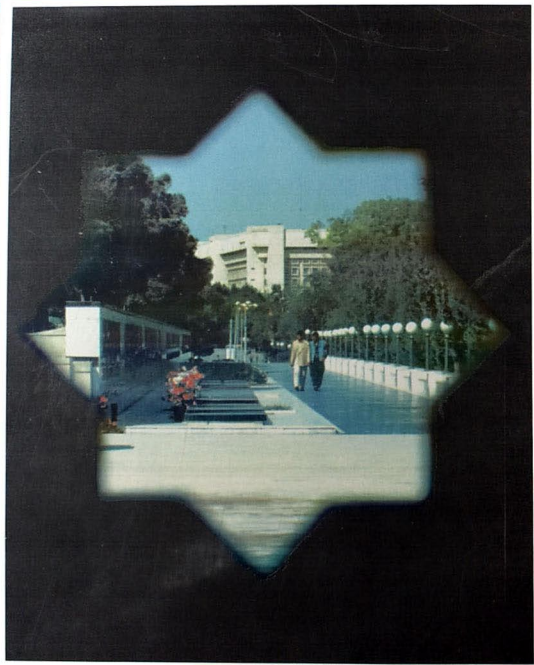

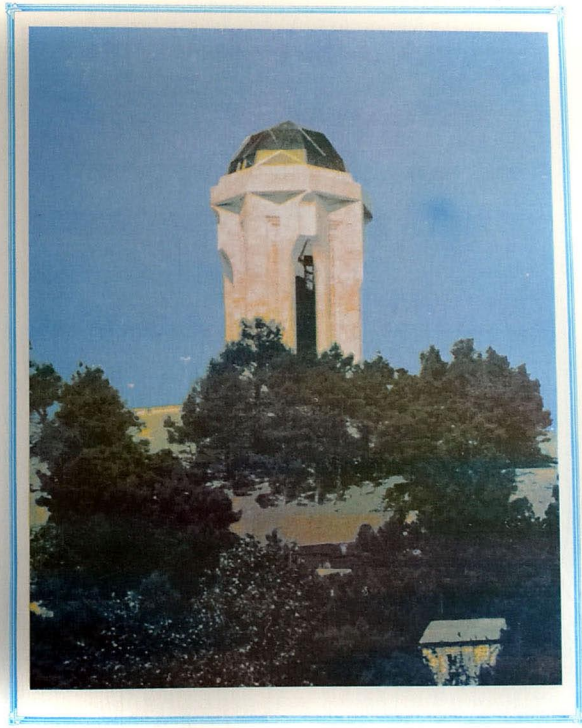
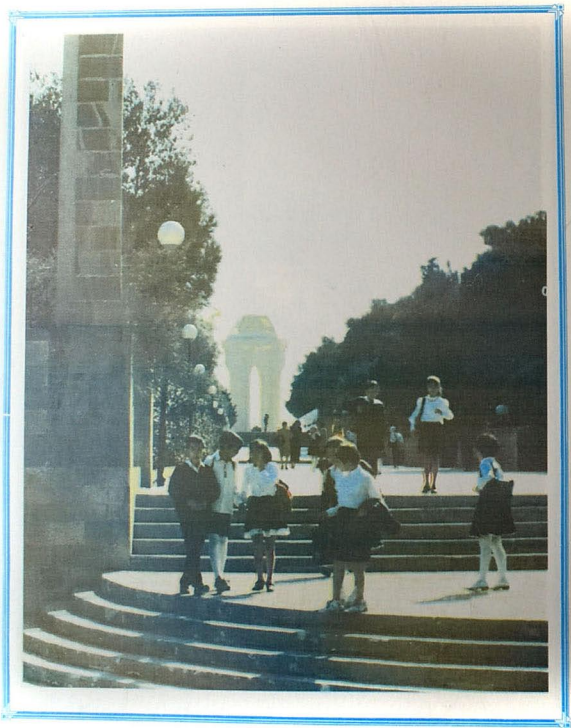

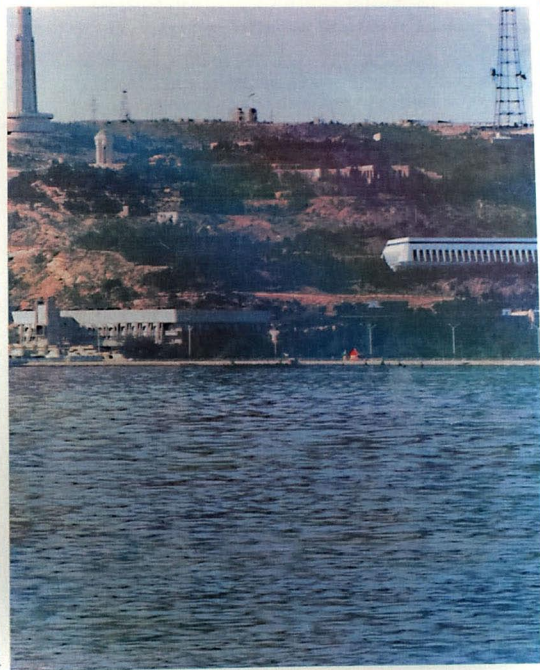

**Bakıda 1998-ci il oktyabr ayının 10-da
Şəhidlər Xiyabanında “Əbədi məş’əl” abidəsinin açılışında
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər Əliyevin nitqindən .**

...Mən bu gün həmişə Şəhidlər Xiyabanına gəldiyim kimi kədərliyəm. Çünki bu məzarları kədərsiz seyr etmək mümkün deyildir. Şəhidlərin valideynləri, ailə üzvləri ilə görüşərkən həmişə onların dərdinə şərik olduğumu bildirmişəm. Bu gün də bəyan edirəm ki, onların dərdi bütün Azərbaycan xalqının dərdidir, bizim millətimizin dərdidir, şəxsən mənim dərdimdir. Ancaq eyni zamanda bu gün biz irəli baxmalıyıq, müstəqil Azərbaycanın gələcəyini görməliyik. Bu gün məmnuniyyət hissi ilə deməliyik ki, biz şəhidlərin xatirəsi üçün işlər görürük, bundan sonra da görəcəyik. Bakının bu yüksək nöqtəsində ucaldılmış abidə bunu sübut edir.

Keçmişdə burada Kirovun heykəli var idi, Bakının hər yerindən görünürdü. Bu da vaxtilə bizim xalqımıza qarşı edilən ədalətsizliklərin bir nümunəsi idi. İndi o heykəl yoxdur və bundan sonra da olmamalıdır. Ancaq bu azdır. Keçmişdə Azərbaycanda xalqımıza qarşı edilən ədalətsizliklərə öz nifrətimizi, öz e'tirazımızı bildirərək, eyni zamanda xalqımızın müstəqilliyini, azadlığını bir daha nümayiş etdirərək, burada - Dağüstü parkda Kirov heykəlidən də hündür nöqtədə Azərbaycan uğrunda, xalq, millət uğrunda şəhid olmuş insanlara dəyərli bir abidə ucaldılıb. İndi demək olar ki, bu abidə Bakının çox yerindən görünür və bütün Azərbaycana, bütün dünyaya Azərbaycanın azadlığını, müstəqilliyini nümayiş etdirir; xalqımızın qəhrəmanlığını, məğrurluğunu nümayiş etdirir; xalqımızın yenilməzliyini, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin sarsılmaz, dönməz, əbədi olduğunu nümayiş etdirir. Bu abidədə şəhidlərin xatirəsinə yandırılacaq əbədi məş'əl Azərbaycanın milli azadlığının və dövlət müstəqilliyinin əbədiliyinin, dönməzliyinin rəmzi olacaqdır.

Mən bir daha qeyd edirəm ki, biz hamımız birlikdə şəhidlərin ruhu qarşısında çox bərcluyuq. Əgər indiyə qədər nəşə etmişikse və bu gün də yeni bir addım atırıqsa, biz onların ruhunu şad edirik.

Mən bəyan edirəm ki, biz bu işlərimizi davam etdirəcəyik. Şəhidlərin ailələri, valideynləri daim Azərbaycan dövlətinin qayğısı altında olacaqdır, Azərbaycan Prezidentinin qayğısı altında olacaqdır. İnanıram ki, bizim Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini günbəgün möhkəmləndirməyimiz, Azərbaycanı inkişaf etdirməyimiz, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda apardığımız mübarizə daim şəhidlərin ruhunu şad edəcəkdir.

Burada uyuyan Qarabağ şəhidləri bilirlər ki, biz Qarabağın, Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarının hamısının azad edilməsi yolunda çalışırıq. Görülən işlər mə'lumdur. Ancaq bu gün Şəhidlər Xiyabanında, Qarabağın müdafiəsi, bütün Azərbaycan torpaqlarının müdafiəsi uğrunda həlak olan qəhrəman insanların qəbirləri qarşısında, bu abidənin önündə mən bir daha bəyan edirəm ki, biz Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarının azad edilməsinə nail olacağıq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəyik. Azərbaycanın ayrılmaq hissəsi olan Qarabağ işğaldan azad ediləcək, Azərbaycanın sərhədləri toxunulmaz olacaqdır. Biz buna nail olacağıq.

Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

Əziz şəhid ailələri!

Mən bu gün sizi bu əzəmətli abidənin açılışı münasibətilə təbrik edirəm. Şübhə etmirəm ki, bu abidə Şəhidlər Xiyabanını zənginləşdirərək, daha da yüksəldərək, Azərbaycan xalqının daim ziyarət-gah yeri, and yeri, vicdan, mə'nəviyyat yeri olacaqdır. Allah bütün şəhidlərə rəhmət eləsin!

Sizi bu əlamətdar hadisə münasibətilə bir daha təbrik edirəm və Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi naminə bütün Azərbaycan xalqına, Azərbaycan vətəndaşlarına sülh, əmin-amanlıq, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

**Из речи Президента Азербайджанской Республики
Гейдара Алиева от 10 октября 1998 года в Баку на открытии
Мемориала "Вечного огня" на Аллее Шехидов**

...Меня, как и всегда, когда я бываю на Аллее Шехидов, охватила печаль. Невозможно без грусти глядеть на эти могилы. Встречаясь с родителями шехидов, с членами их семей, я всегда выражал им свое соболезнование. И сегодня я хочу еще раз заявить - их горе это горе всего азербайджанского народа, горе нашей нации и лично мое горе. И все же мы должны смотреть вперед, видеть будущее независимого Азербайджана. Мы можем быть сегодня довольны тем, что в память о шехидах работы ведутся и мы намерены продолжить их и впредь. Памятник, воздвигнутый в этой высокой точке Баку - подтверждение тому.

Прежде здесь стоял памятник Кирову, он был виден в Баку отовсюду. И это был один из примеров несправедливости, совершенной по отношению к нашему народу. Теперь этого памятника нет и более не должно быть. Но этого мало. Теперь здесь, в этой высокой, выше памятника Кирова, точке возвышается значимый памятник людям, в прошлом гневно восставшим против несправедливости в отношении Азербайджана, памятник, выражающий стремление к свободе и независимости людей, погибших за Азербайджан, за народ, за нацию. Теперь, можно сказать, этот памятник виден в Баку из многих мест и демонстрирует всему Азербайджану, всему миру свободу и независимость Азербайджана, героизм, достоинство и негибимость нашего народа, показывает нерушимость, необратимость и вечность государственной независимости Азербайджана. Вечный огонь, зажигаемый здесь в память шехидов, символизирует национальную свободу и вечность государственной независимости Азербайджана.

Я хочу еще раз отметить - мы всем народом в долгу перед памятью шехидов. Мы что-то делали и до этого, и сегодня мы делаем еще один шаг - во исполнение морального долга перед светлой их памятью.

Я заявляю, что мы будем продолжать эту работу. Семьи шехидов, их родители всегда будут под покровительством азербайджанского государства, под заботой и покровительством Президента Азербайджана. Во имя светлой памяти о шехидах мы каждодневно укрепляем государственную независимость Азербайджана, развиваем Азербайджан, ведем борьбу за территориальную целостность Азербайджана.

Покоящиеся здесь шехиды Карабаха знают, что мы стремимся идти по пути освобождения Карабаха и всех захваченных земель Азербайджана. Наши дела всем известны. Но сегодня, здесь, на Аллее Шехидов, пред могилами людей, геройски погибших за освобождение Карабаха и всех земель Азербайджана, я еще раз заявляю - мы добьемся освобождения всех захваченных азербайджанских земель, восстановим территориальную целостность Азербайджана.

Карабах, являющийся неотъемлемой частью Азербайджана, будет освобожден, границы Азербайджана будут неприкосновенны. Мы добьемся этого.

Уважаемые друзья, дамы и господа!

Дорогие семьи шехидов!

Я сегодня хочу поздравить вас с открытием этого величественного памятника. Не сомневаюсь, что этот памятник еще более обогатит и возвысит Аллею Шехидов, и станет местом поклонения, местом клятв, местом совести и нравственности.

Да упокоит Аллах всех шехидов!

Я хочу еще раз поздравить вас всех с этим знаменательным событием и во имя счастливого будущего Азербайджана пожелать всему азербайджанскому народу, гражданам Азербайджана мира, спокойствия и новых успехов!

From speech of the President of Azerbaijan Republic Heydar Aliyev by 10-th October 1998 in Baku on the Opening of Eternal Fire Memorial on the Alley of Martyrs

I'm seized with grief, as always when I come to the Alley of Martyrs. It's impossible to look at these graves without sadness. While meeting parents of Martyrs and members of their families, I always expressed them my condolence. And today I want to state again - their grief is a grief of the whole Azeri people, grief of my nation and my personal grief. But we still have to look forward, have to see the future of independent Azerbaijan. Today we can be satisfied with a fact that there are works done in the memory of Martyrs, and we intend to continue them in future as well. The Monument built on this high point of Baku is a confirmation of that.

The monument of Kirov stayed here before, it was viewable from any point of Baku. And it was one of examples of unfair policy undertaken towards our people. Now it's not here and it must not be here any more in future. But this is not enough. Now on this high point, higher than the Kirov's monument, there is an important monument of those, who irately rose against the injustice towards Azerbaijan, the monument that shows the strive for independence and liberation by those, who died in the name of Azerbaijan, of our people, of our nation. Now this monument can be seen from many places of Baku and demonstrates to the whole Azerbaijan, to the whole world the liberty and independence of Azerbaijan, the heroism, dignity and inflexibility of our people, shows the indissolubility and eternity of the state independence of Azerbaijan. The Eternal Fire, lighten here in the memory of Martyrs, symbolizes the national independence, liberty and eternity of the State independence of Azerbaijan.

I want to say again - we, all our people are indebted to Martyrs. We did something before, and today we make another step - in or-

der to pay our moral debt before their memory.

I state that we will continue this work. Families of Martyrs and their parents will stay under a concern and patience of Azeri government, under a concern and patience of President of Azerbaijan. In the name of bright memory of Martyrs we daily strengthen the State independence of Azerbaijan, develop Azerbaijan, struggle for the territorial integrity of Azerbaijan.

Martyrs buried here know that we strive to go the way of liberation of Garabag and all occupied territories of Azerbaijan. Our affairs are known to everybody. But today, here on the Alley of Martyrs, before the graves of those who heroically died for the liberation of Garabag and all Azeri territories, I state again - we will secure the liberation of all Azeri territories occupied by Armenia, will restore the territorial integrity of Azerbaijan.

Garabag, which is an inalienable part of Azerbaijan, will be liberated, borders of Azerbaijan will be untouchable. We will secure it.

Dear friends, ladies and gentlemen !

Dear families of Martyrs !

Today I want to congratulate you with the opening of this grand monument. I'm sure that this monument will enrich and raise the Alley of Martyrs, and will become a place of worship, place of swearing, place of conscience and morality.

Let Allah rest the souls of all shehids!

Again I want to congratulate you all with this significant event and in the name of happy future of Azerbaijan I want to wish the whole Azeri people, citizens of Azerbaijan peace, serenity and new successes!

من خطاب حيدر علييف
رئيس جمهورية اذربايجان القاہ في ١٠ تشرين الاول
لسنة ١٩٩٠ في باكو في افتتاح التمثال التذكارى «للمشعل
الخالد» في مقبرة - ممر الشهداء

..عندما ازور مقبرة - ممر الشهداء يستولى الحزن عليّ كما
في كل مرّات. فلا يمكن النظر الى هذه القبور بدون الكمد
وفي المقابلات مع والدى الشهداء وأعصاء أسرهم أعزيبهم
دائماً. فاليوم أريد اصبح مرّة اخرى: شجنهم هذا شجن جميع
الشعب الاذربايجانى وشجن امتنا وشجنى شخصياً. على
كل حال علينا ان ننظر الى الامام ونفكر عن مستقبل اذربايجان
المستقل. فاليوم نستطيع ان نكون مزاحين من ان الاعمال لذكركى
الشهداء لا يزال تنقّد وفي نيتنا استمرارها في المستقبل ايضا.
فان التمثال الذى بُني في هذا المكان المرتفع لمدينة باكو
اثبات له.

هنا قام سابقاً تمثال كيروف وكان يرى من كل جانب لبأكو.
فهذا نموذج من نماذج لعدم العدالة تجاه شعبنا. والان ليس هذا
التمثال موجوداً ولا حاجة له. ولكن هذا لا يكفي. فالآن هنا وفي
هذا المكان المرتفع وفي المكان الاعلى من تمثال كيروف يقوم
تمثال هامّ في تقدير الناس. انه تارضد الظلم تجاه اذربايجان
ويعبّر الطموح لحرية واستقلال الاشخاص الذين من اجل
اذربايجان والشعب والامة. فالآن يمكن القول ان هذا التمثال

أريدان اهنئكم اليوم بمناسبة افتتاح هذا التمثال الفخيم
لاشك ان في هذا التمثال يُعنى ويشتمخ مقبرة - ممر الشهداء
ويكون مكاناً للسجود ومكاناً للقسم ومكاناً للضمير والاخلاقية.
رحمة الله لكل الشهداء !

أريد ان اهنئ كلكم بمناسبة هذا الحدث الهام واتمنى
للشعب الأذربايجاني كله ومواطني أذربايجان السلام والأمن
والنجاحات الجديدة .

يُرى من الاماكن الكثيرة لمدينة باكو ويعرض لكل أذربايجان ولكل
العالم حرية واستقلال أذربايجان والبطولة والعزة وعزم شعبنا لا
يلين وكذلك يعرض متانة ولاعكوس وابدية استقلال دولة
أذربايجان فيرمز المشعل الخالد الذي يشعل هنا في ذكرى الشهداء
الحرية القومية وابدية استقلال دولة أذربايجان .

اني اود ان أشير مرة اخرى الى اننا على الواجب ازاء ذكرى
الشهداء . قد قمنا بشيء ما حتى هذا الوقت واليوم نقوم بخطوة
اخرى في سبيل تنفيذ واجبتنا المعنوي امام ذكر اهر الطيبة .

اني اصرح اننا سنستمر هذا العمل وسيكون أسر الشهداء
ووالداهم تحت حماية الدولة الأذربايجانية وتحت رعاية
وحماية رئيس جمهورية أذربايجان دائماً . من اجل الذكرى
الطيبة للشهداء نوظد استقلال الدولة الأذربايجانية ونطور
أذربايجان ونناضل في سبيل توحد اراضي أذربايجان يومياً .

فيعرف شهداء قاراباغ المدفونون هنا اننا نطمح الى السير
بطريق تحرير قاراباغ وكل الاراضي المحتلة لأذربايجان . ان
أعمالنا معروفة للجميع . لكن اليوم هنا في مقبرة - ممر الشهداء
وامام قبور هؤلاء الشهداء الذين شهدها من اجل تحرير قاراباغ
وكل الاراضي لأذربايجان ، اصرح مرة اخرى اننا نحقق تحرير الاراضي
الأذربايجانية المحتلة ونعيد توحد الاراضي لأذربايجان .

ان قاراباغ جزء لا يتجزأ لأذربايجان ستحرر فان حدود
أذربايجان لا يعتدى على حرمتها . اننا نتوصل الى هذا .
ايها الاصدقاء ، السيدات والسادة ! ايها أسر الشهداء !

**1998-ci il oktyabr ayının 10-da Şəhidlər Xiyabanında “Əbədi məş’əl” Xatirə Kompleksinin açılışında
Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı
Rəfael Allahverdiyevin giriş sözündən**

Bu möhtəşəm abidəni yaradanlar Elbay Qasımzadə, Akif Abdullayev, Nazim Vəliyev Azərbaycan me'marlığının ulu ustadları olan Əcəmi Naxçıvani, Zivər bəy Əhmədbəyov, Mikayıl Hüseynov yolunun davamçısı olaraq, milli me'marlığımızın tarixi, klassik incilərini öz layihələrində tətbiq edib yeni gözəl, ölməz sənət nümunəsi yaradıblar. Qarşısında durduğumuz türbə təkcə 20 Yanvar və Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin yox, Azərbaycan xalqının ümumiyyətlə XX əsrdə verdiyi bütün şəhidlərin müqəddəs xatirəsinə həsr olunmuşdur.

**Из вступительного слова на открытии Мемориала
“Вечного огня” 10-го октября 1998 года
Главы Исполнительной Власти г.Баку
Рафаэля Аллахвердиева**

Создатели этого величественного памятника Эльбай Касимзаде, Акиф Абдуллаев, Назим Велиев - продолжатели дела наших великих мастеров Аджеми Нахчивани, Зивер бека Ахмедбекова, Михаила Гусейнова - претворяя в свои проекты исторические классические жемчужины национальной архитектуры, создали новое прекрасное бессмертное творение искусства. Перед нами Мавзолей, посвященный не только жертвам 20-го Января и карабахской войны, но и всем святой памяти мученикам - шехидам азербайджанского народа в XX-ом веке.

From the opening speech of the Head of Executive Power of
Baku Rafael Allahverdiyev on the Grand Opening of the
"Eternal Fire" Memorial

Creators of this majestic monument - Elbay Gasim-zade, Akif Abdullayev, Nazim Veliyev - successors of our great masters as Ajami Nahchivani, Zivar bay Ahmadbayov, Mikail Huseynov, created a new immortal creature of art by realizing historical classic pearls of the national architecture. In front of us we see a Mausoleum that is devoted not only o the victims of January 20 and Garabag war, but also to all martyrs - shehids of Azeri people in the twentieth century.

الكلمة الافتتاحية لرئاسيل عبدالله ييف حاكم
السلطة التنفيذية لمدينة باكو القاها في افتتاح
مجموعة « المشعل الخالد » التذكارية

ان اليك قاسم زاده وعاكف عبدالله ييف وناظم وليييف -
مؤلفو هذا التمثال الفخرهم اخلاف اعمال مهندسينا
المعماريين المشهورين - عجمي نخجواني وزيوز بك
احمد بكوف وميكائيل حسينوف . فهم ابدعوا عملاً فنياً
خالداً جيداً جديداً محققين في مشروعهم اللؤلؤ الكلاسيكي
التاريخي لفن العمارة القومية . اماننا الضريح المكرس ليس
لضحايا ٢٠ كانون الثاني وحرب قاراباغ فقط ، بل للذكرى
المقدسة لجميع شهداء الشعب الاذربايجاني في القرن
العشرين .

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev abidənin müəllifləri ilə görüşdü, onlara təşəkkürünü bildirərək dedi: Siz bütün layihələri bir yerə yığıb baxa bilərsiniz. Bu, Heydər Əliyevin layihəsidir. Siz isə sadəcə olaraq mənim fikirlərimi kağıza saldınız, sonra da gətirib belə bir abidə yaratdınız. Çox gözəl bir abidədir. Asudə vaxt olarsa, gəlib buranı hərtərəfli ziyarət edəcəyəm.

İndi burada böyük bir abidə yarandı. Buradan bütün şəhərin mənzərəsi görünür. Bakıya gələn hər bir turist, xarici ölkələrin dövlət başçıları gəlib buranı ziyarət edəcəkdir. Mən sizin hamınıza, bu abidənin yaranmasında iştirak edənlərə təşəkkürümü bildirirəm. Sağ olun ki, belə bir abidəni yaratmışınız.

Me'mar Elbay Qasımsadə: Cənab Prezident, həqiqətən də bu abidənin əsl müəllifi Sizsiniz. Bu ideyanı Siz vermişiniz. Biz Sizə təşəkkür edirik.

Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov, baş nazir Artur Rəsi-zadə, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev və digər rəsmi şəxslər mərasimdə iştirak etdirdilər.

Глава государства Гейдар Алиев встретился с авторами памятника, выражая им свою благодарность, Президент сказал: Вы все проекты соберите и можете посмотреть. Это проект Гейдара Алиева. Вы всего лишь перенесли на бумагу мои мысли, а затем создали такой вот памятник. Очень красивый памятник. Когда будет свободное время, приду сюда на поклонение и все-сторонне осматриваю здесь все еще раз.

Теперь здесь возник этот большой Мавзолей. Отсюда видна панорама всего города. Все туристы, приезжающие в Баку, все главы иностранных государств будут приходить сюда на поклонение. Я всем вам, тем, кто принимал участие в создании этого памятника, выражаю свою благодарность. Спасибо, что создали такой памятник.

Архитектор Эльбай Касим-заде: Господин Президент, в самом деле Вы - истинный автор этого памятника. Это Вы дали эту идею. Мы Вас благодарим.

Председатель Милли Меджлиса Муртуз Алескеров, премьер-министр Артур Расизаде, глава Исполнительного Аппарата Президента Рамиз Мехдиев и другие официальные лица принимали участие в церемонии.

The Head of State Heydar Aliyev met the authors of the monument, while expressing them his gratitude, President said: You can collect all the projects and take a look at them. This a project of Heydar Aliyev. You just realized my ideas on paper and then have created such a monument. Very beautiful monument. When I'll have a free time, I will come here to worship again.

Now this big Mausoleum have appeared here. The hole panoramic view of city is seen from here. All the tourists visiting Baku will come here to worship. I express my gratitude to all of you, who took part in creation of this monument. Thank you for creation of such a monument.

Architect Elbay Gasim-zade: Mister President, you really are the real author of this monument. You gave this Idea. We thank you.

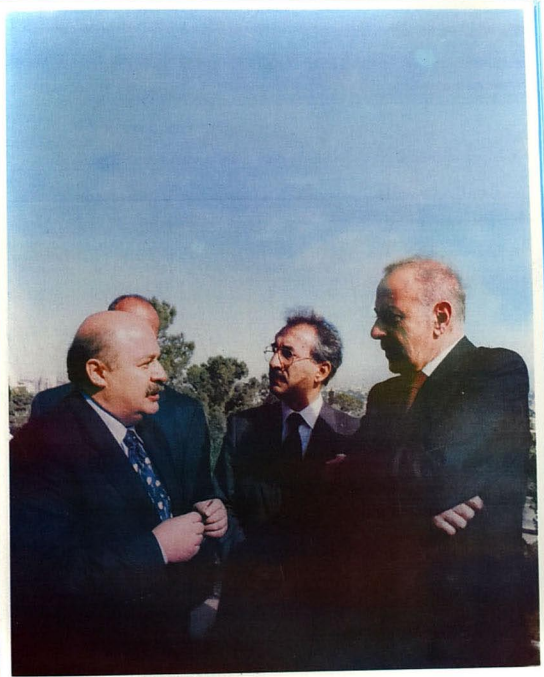
Speaker of Milli Majlis Murtuz Aleskerov, Prime-Minister Artur Rasizade, head of Executing Organ of President Ramiz Mehdiyev and other officials attended the ceremony.

ثم التقى حيدر علييف رئيس الدولة بمؤلفي التمثال وقال معبراً عن شكره لهم: اجمعوا كل التصاميم وانظروا. هذا تصميم حيدر علييف. فانتتم نقلتم افكارى على الاوراق فقط، ثم ابدعتم هذا التمثال. فان التمثال جميل جداً. فى الاوقات الفارغة ساجى الى هنا للسجود.

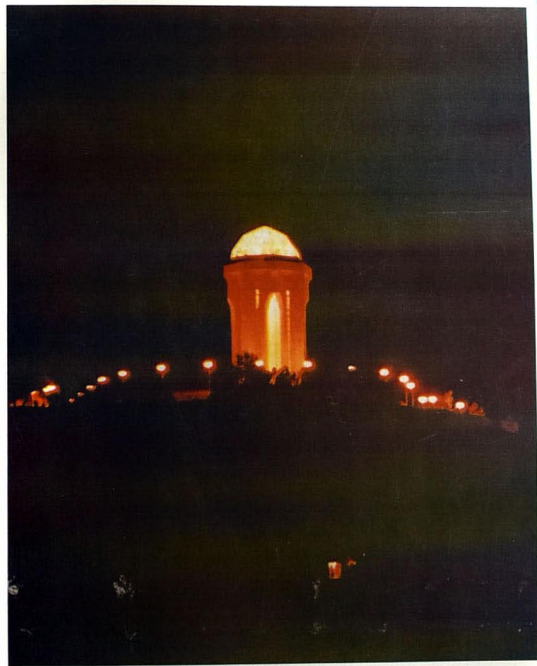
فالآن نشأ هذا الضريح الكبير هنا. من هذا المكان يرى المنظر العام للمدينة. سيجى كل السياحين الذين يزورون باكو رؤساء البلدان الاحنيبية للسجود هنا. انى اعبر عن شكرى لكلكم ولمن الذى اشترك فى بناء هذا التمثال. شكراً لكم بانكم ابدعتم هذا التمثال.

المهندس المعمارى البك فاسم زاده: السيد الرئيس، فى الحقيقة انتتم مؤلف حقيقى لهذا التمثال. انكم قدّمتم هذه الفكرة فنشكركم.

اشترك مرتضى على عسكروف رئيس المجلس الوطنى وارثور راسى زاده رئيس مجلس الوزراء ورامز مهدييف رئيس الجهاز التنفيذي لرئاسة الجمهورية والشخصيات الرسميات الآخرون فى هذه المراسم.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər Əliyev
cənablarının 5 avqust 1998-ci il tarixli
Sərəncamına əsasən 1998-ci ilin
avqust - sentyabr aylarında inşa olunmuşdur.
Me'marlar:
Elbay Qasım-zadə
Akif Abdullayev
Nazim Vəliyev

**Rəfael Xanəli oğlu Allahverdiyev,
Elbay Ənvər oğlu Qasımzadənin**
redaktəsi altında

Buraxılışa məs'ul: Əhməd Elbrus

Tərtibçilər: Süheyl İsmayılov, Fazil Məmmədov

Nəşriyyat redaktorları: Rə'nə Əzizova, Xudu İbrahimov

Tərcüməçilər: İmamverdi Həmidov [ərəbcəyə]
Misir Əhmədov [ingiliscəyə]
Xəttat: Hacı Müzafəddin

Под редакцией:
**Рафаэля Ханали оглы Аллахвердиева,
Эльбая Энвер оглы Касим-заде**

Ответственный за выпуск: Ахмед Эльбрус

Составители: Сухейль Исмаилов, Фазиль Мамедов

Редакторы издательства: Рена Азизова, Худу Ибрагимовлы

Переводчики: Имамверди Гамидов [на арабский]
Мисир Ахмедов [на английский]
Каллиграф: Гаджи Музафеддин

ӘМ $\frac{00093001/Q}{0 - 35 [199]}$ E'lansiz BO $\frac{00093001/T}{0 - 35 [199]}$ Без объявления

JISBN - 5 - 552 - 01753 - 21

©“Qorqud” Nəşriyyatı ♦ ©Издательство “Горгуд”, 1999

Edited by
**Rafael Hanali ogli Allahverdiyev,
Elbay Anvar ogli Gasim-zade**

Responsible for publishing: Ahmad Elbrus

Composers: Suheyl Ismailov, Fazil Mamedov

Editor of Publishing House: Rhena Azizova, Xudu Ibraqimoqlu

Translators: Imamverdi Hamidov [arabian],
Missir Ahmedov [english]
Calligraphist: Haji Muzafaddin

EF $\frac{00093001/T}{0 - 35}$ [199]

JISBN - 5 - 552 - 01753 - 21

المحرران:
رفاتل خان علي أوغلو الله ورديف
البلي أنوراوغلو قاسم زاره

المسؤول للاصلار: أحمد البروس

التأليف: سهيل اسمعيلوف، فاضل محمدوف
محررو دارالنشر: رعنى عزيزوفا، خودى ابراهيم اوغلو
المترحمان: امام وردى حميدوف (اللغة العربية)،
مصر أحمدوف (اللغة الاذحيليزية)

الخطاط حاجى مضاف الدين

©Gorgud Publishing House, 1999 ♦ ۱۹۹۹ «قورقود»، دارالنشر

“Əbədi məş’əl”.
“Qorqud”, Bakı, 1999. 140 səh.

Nəşriyyatın direktoru: Əhməd Elbrus
Mətbəənin direktoru: Hacı Quliyev

Yığılmağa verilmiş 28 aprel 1999.
Çapa imzalanmış 10 may 1999.
Həcmi 17,5 f. ç. v. Formatı 84x108 1/16.
Sifariş 48. Tirajı 1000 nüsxə.
Qiyməti müqavilə ilə.
Hazır plyonkadan çap olunub.

370004, Bakı, İçəri Şəhər, Böyük Qala döngəsi - 5,
“Qorqud” Nəşriyyatı.

370123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi - 17,
“Şərq-Qərb” mətbəəsi.

“Вечный огонь”.
“Горгуд”, Баку, 1999. 140 стр.

Директор издательства: Ахмед Элбрус
Директор типографии: Гаджи Кулиев

Сдано в набор 28 апреля 1999.
Подписано в печать 10 мая 1999.
Объем 17,5 у. п. л. Формат 84x108 1/16.
Заказ 48. Тираж 1000 экз.
Цена договорная.
Отпечатано с готовых плёнок.

370004, Баку, Ичери Шехер, переулок Бейюк Гала - 5,
Издательство “Горгуд”.

370123, Баку, ул.Ашуга Алескера - 17,
Типография “Шарг-Гарб”.

